

NATUUR- EN MILIEUVERENIGING

GEMEENTE HEUSDEN

'NATUURLIJK'

DECEMBER 2013

HET BESTUUR

NATUUR- EN MILIEUVERENIGING GEMEENTE HEUSDEN

p/a Secretariaat
Vermeerplantsoen 145
5151 WS Drunen

Contributie minimaal € 12, -- per jaar.
Postbanknr. 5377889 t.n.v. Penningmeester
Natuur- en Milieuvereniging Gemeente Heusden,
Johan de Wittstraat 30, 5301 GR Zaltbommel

SAMENSTELLING BESTUUR

Voorzitter: Harry Nijenstein
Copernicuslaan 4
5251 ZC Vlijmen tel. 073-5130287

Secretaris: Joost van Balkom
Vermeerplantsoen 145
5151 WS Drunen tel. 0416-376202
info@natuurenmilieuheusden.nl

Penningmeester: Rien Melis
Johan de Wittstraat 30
5301 GR Zaltbommel tel. 0418-842791

Leden: Cary Driessen
Kerkstraat 10
5253 AN Nieuwkuijk tel. 073-5118785

Website: www.natuurenmilieuheusden.nl

Wijzigingen in adres en/of mailadres graag doorgeven aan:
Rien Melis via e-mail e.melis4@upcmail.nl of per telefoon 0418-842791

INHOUDSOPGAVE

1.	Het bestuur	blz. 1
2.	Inhoudsopgave	blz. 2
3.	Voorwoord	blz. 3
4.	Programma-overzicht	blz. 4
5.	Ledenvergadering	blz. 7
6.	Fotowerkgroep	blz. 8
7.	Libelleninventarisatie	blz. 9
8.	Lokale duurzame energie coöperatie	blz. 13
9.	Op weg naar duurzame veehouderij??	blz. 15
10.	Plantenwerkgroep	blz. 18
11.	Een mooi vlinderjaar	blz. 19
12.	Column	blz. 21
13.	Blauwe economie	blz. 23
14.	Landelijke natuurwerkdag	blz. 25
15.	De nieuwe wildernis	blz. 26
16.	Le Magnoux	blz. 31
17.	Herstel Nieuwkuijkse wiel	blz. 33
18.	EKO-tellingen	blz. 35
19.	Interview	blz. 36
20.	Etentje voor actieve leden	blz. 40
21.	Gedichten	blz. 41
22.	Repair café (1)	blz. 42
23.	“Natuurlijk” op de site	blz. 43
24.	Nieuw op de website	blz. 44
25.	Onkruidbestrijding	blz. 45
26.	Opening Brabants vrijwilligersseizoen	blz. 49
27.	Repair café (2)	blz. 51
28.	Vacatures	blz. 53
29.	Valerianella Locusta	blz. 54
30.	Vinderinventarisatie	blz. 55
31.	Adverteerders	blz. 57

Jaargang 31, 2013, nr. 4

(Redactie)

Noor Peters, Wil Maaijwee

Inleveren kopij volgende info voor 1 maart 2014 a.s.

Graag op A4 in Arial 14.

U kunt het sturen naar: pr@natuurenmilieuheusden.nl

VOORWOORD

Op de agenda van de komende ledenvergadering in januari staat het punt 'bestuur – wisseling van taken'. Reden is dat in die vergadering ik mijn taak als voorzitter zal neerleggen. Belangrijkste reden is dat een goede invulling meer tijd vereist dan ik heb, met name voor overleg en representatie op werkdagen. Joost is bereid de taak van voorzitter (weer) op zich te nemen.

De taak van secretaris is minder gebonden is aan vaste tijdstippen; vanaf januari zal ik gaan optreden als secretaris.

Daarnaast zal ik me ook meer gaan bezighouden met website en pr, samen met Noor. Verderop in deze Natuurlijk alvast de eerste ideeën voor het nieuwe jaar.

Verder in deze Natuurlijk weer een mix van lange en korte stukken, van korte aankondigingen tot langere diepergravende stukken, van natuur tot milieu. Kortom uit weer een overzicht van activiteiten uit alle hoeken en gaten van onze vereniging.

Veel leesplezier toegewenst!

Harry Nijenstein
(voorzitter)

Rups van meriansborstel (*Calliteara pudibunda*) Foto Anja Kleijn

PROGRAMMA-OVERZICHT

TRADITIONELE KERSTWANDELING

Onze traditionele kerstwandeling voor de leden.

datum: 26 december
startpunt: café de Klinkert de Klinkert 1 in Drunen
aanvang: 11.00 uur
gids: Harrie Smits
Bijkomen en bijkletsen?!

WANDELING MOERPUTTEN

Een lange wandeling van ruim vier uur voor de liefhebbers. In het gebied de Moerputten en langs de nieuwe natuur in de Gement.

datum: zondag 12 januari
startpunt: bij de Venkantbrug aan de Moerputtenweg in Vlijmen
aanvang: 10.00 uur
gids: Peter van der Velden
Brood en drinken meenemen.

LEDENVERGADERING

Deze vindt plaats in het d'Oultremontcollege, Dillenburgstraat 46 in Drunen (einde Tiny de Munnikstraat - leerlingeningang). Een mooie gelegenheid te horen wat er speelt en bij te kletsen in de pauze. Dit keer ook aantreden nieuwe voorzitter.

datum: maandag 20 januari
aanvang: 19.30 uur

REPAIR CAFE

Samen met reparateurs aan de slag met uw kapotte spullen: fietsen, computers, kleding, elektrische apparaten, leren jassen....

datum: maandag 30 januari
locatie: buurthuis de Stulp – Admiraalsweg 100 in Drunen
aanvang: 19.00 uur
eindtijd: 21.00 uur

Kijk voor meer informatie op: www.repaircafe.nl/heusden.

WANDELING RICHTING DE PESSERT

Een wandeling door de winterse bossen richting de voormalige boerderij de Pessert.

datum: zondag 9 februari
startpunt: café deKlinkert - de Klinkert 1 (zijweg Duinweg–Drunen)
aanvang: 10.00 uur
duur: ongeveer twee uur
Gelegenheid koffie te drinken na afloop.

WANDELING DOOR DE BRAND

Natuurgebied (eigendom van Brabants Landschap) ligt ten zuiden van de Loonse en Drunense Duinen.

datum: zondag 9 maart
startpunt: café de Rustende Jager – Oude Bosschebaan 11 Biezenmortel

aanvang: 10.00 uur
duur: ongeveer twee uur
gids: Peter van der Velden
Gelegenheid koffie te drinken na afloop.

EXCURSIE NAAR VIBA-EXPO

Viba in 's-Hertogenbosch is hét aanspreekpunt voor duurzame ontwikkeling op het gebied van wonen, werken en bouwen.

datum: zaterdag 22 maart
adres: Veemarktkade 8, gebouw F, De Gruyterfabriek in 's-Hertogenbosch
aanvang: 10.00 uur
duur: ongeveer twee uur

Maximaal 20 personen. Wie het eerst komt, het eerst (windmolen)maakt!

Opgeven via: pr@natuurenmilieuheusden.nl

JAARVERGADERING

Deze vindt plaats in het d'Oultremontcollege, Dillenburgstraat 46 in Drunen (ingang aan de voorzijde).

datum: maandag 7 april
aanvang: 19.30 uur

Het afgelopen jaar passeert de revue, de Waakvlam wordt uitgereikt. Gelegenheid elkaar te ontmoeten bij de borrel in de pauze!

WANDELING OMMETJE

Verlaat paaseieren zoeken op Tweede Paasdag.....

datum: maandag 21 april
startpunt: café de Ploeg in Herpt
aanvang: 12.00 uur
gids: Hermien van Toorenburg

BESTUURSVERGADERINGEN

De bestuursvergaderingen worden eenmaal per maand gehouden op de eerste woensdag van de maand.

Als u een onderwerp in wilt brengen, kunt u contact opnemen met één van de bestuursleden. Zie voor adressen voorin Natuurlijk.

KOPIJ NATUURLIJK

Kopij voor Natuurlijk is altijd welkom.

De uiterste datum voor het inleveren voor de volgende Natuurlijk is 1 maart 2014.

Graag in Arial 14.

U kunt het sturen naar: pr@natuurenmilieuheusden.nl

Venkantbrug

foto: Annie van Bokhoven

LEDENVERGADERING

LEDENVERGADERING Natuur- en Milieuvereniging gemeente Heusden

Datum: Maandag 20 januari 2014
Tijd: 19.30 uur
Plaats: D'Oultremont College, Drunen

1. Opening
2. Vaststellen agenda
3. Mededelingen
4. Notulen ledenvergadering van 8 april 2013
5. Huishoudelijk Reglement
6. Bestuur: wisseling van taken
7. Pauze tijd voor een borrel!
8. Voortgang Natuurbeheer / -educatie
9. Voortgang Duurzaamheid
10. Voortgang Ruimtelijke Ordening
11. Rondvraag
12. Sluiting

FOTOWERKGROEP

Verenigingsactiviteiten in beeld

De fotogalerij op de website van onze vereniging is uitgebreid met een album Verenigingsactiviteiten. Hierin vind u foto's van wandelingen, lezingen, natuurwerkdagen en veel meer.

In de fotogalerij ziet u dus foto's van de schitterende natuur in onze gemeente, maar u kunt ook herinneringen ophalen aan speciale gebeurtenissen.

We wensen u veel plezier bij het bekijken van de foto's.
En we horen het graag wanneer u suggesties voor verbeteringen heeft;
info@natuurenmilieuheusden.nl

De fotowerkgroep: Anja, Annie en Wilhelmiën

Wandeling Vrijwilligersuitje 21 september 2013. Gewone waternavel (*Hydrocotyle vulgaris*, een moerasplant) groeit nu ook in het nieuwe "moerashoekje" van de Nieuwkuijke Wiel. Foto: Anja Kleijn

LIBELLENINVENTARISATIE

Als ik dit schrijf staat de maand november weer op de kalender: het libellenteseizoen van 2013 zit er weer op! Het was dit jaar een prima teljaar. Het voorjaar begon koud en nat, maar de lange warme zomer heeft dat ruimschoots goed gemaakt. Dat leverde genoeg mooie teldagen op.

Aantal libellen per telling

Als we de resultaten bekijken dan valt op dat de aantallen in het voorjaar aanvankelijk laag waren in vergelijking met de voorgaande drie jaar. Later verbetert die situatie (net als het weer) en blijkt 2013 al met al een goed libellenjaar te zijn geweest.

Verschuiving van de vliegtijd

Het koude voorjaar heeft een duidelijk effect gehad op het verloop van het libellenseizoen. Voor veel soorten lag de vliegpiek zo'n twee weken later dan gemiddeld in voorgaande jaren. Voorbeelden daarvan zijn de azuurwaterjuffer en de gewone oeverlibel, twee toenemende soorten die ook in 2013 een goed jaar hebben gehad.

2013 was een bijzonder jaar voor heidelibellen.

De warme zomer van dit jaar heeft ervoor gezorgd dat er veel 'leuke' heidelibellen zijn waargenomen. Zo is de zuidelijke heidelibel verspreid door het land op meer dan twintig locaties gemeld. Dat is beduidend meer dan in de afgelopen jaren. Ook de geelvlakheidelibel was dit jaar wat minder zeldzaam dan in voorgaande jaren. Het is lang geleden dat we een échte invasie van deze soort gehad hebben, maar dit jaar was er in elk geval een kansje om hem tegen te komen. Er zijn geen waarnemingen van zuidelijke of geelvlak-heidelibellen langs de telroutes gedaan. De laatste bijzondere gebeurtenis rondom heidelibellen is de ontdekking van een Bandheidelibel (zie foto hiernaast) op het Vlinderveld.

Van de 67 in Nederland voorkomende libellen werden binnen de Gemeente Heusden 35 soorten waargenomen, waaronder vrij zeldzame zoals: Kanaaljuffer, Bruine Korenbout (zie foto onder) en Vroege Glazenmaker.

Verder heb ik in het afgelopen jaar (2013) voor de achtste keer ten behoeve van de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie een algemene route gelopen in de Baardwijkse Overlaat. In onderstaand overzicht staan de waargenomen libellen en juffers met hun aantallen vermeld. Het aantal soorten is met één toegenomen. De tengere pantserjuffer is voor zover bekend voor het eerst binnen de grenzen van de Gemeente Heusden gezien. In 2013 werden in totaal 26 soorten waargenomen. Slechts enkele soorten (koraaljuffer, bruine korenbout, kanaaljuffer, gevlekte witsnuitlibel en nu dan de tengere pantserjuffer) zijn maar een enkele keer gezien. Van de overige soorten is elk jaar een meer of minder grote populatie aanwezig.

Jaaroverzicht libellen Baardwijkse Overlaat				
Jaar	2010	2011	2012	2013
Azuurwaterjuffer	208	117	224	213
Lantaarntje	72	48	63	56
Grote roodoogjuffer	129	81	68	48
Kleine roodoogjuffer	19	7	1	12
Blauwe breedscheen	78	176	75	164
Variabele waterjuffer	9	4	4	4
Vuurjuffer	31	8	20	33
Koraaljuffer	0*	0*	0*	0*
Watersnuffel	9	8	10	9
Gewone pantserjuffer	3	0	0	2
Houtpantserjuffer	32	32	4	6
Zwervende pantser	2	0	0	0
Kanaaljuffer	1	7	6	8
Gevlekte witsnuitlibel	0	0	1	0
Bloedrode heidelibel	64	60	56	67
Gewone oeverlibel	25	22	8	13
Viervlek	67	73	53	74
Smaragdlibel	40	25	31	25
Bruine glazenmaker	16	26	13	10
Bruinrode heidelibel	13	7	9	5
Paardenbijter	28	16	17	17
Grote Keizerlibel	8	5	1	7
Blauwe glazenmaker	0	6	2	8
Platbuik	20	2	1	2
Bruine Korenbout	0	1	1	3
Steenrode heidelibel	7	6	17	10
Zwervende heidelibel	4	1	3	0
Glassnijder	12	9	10	12
Tengere pantserjuffer	0	0	0	1
Vroege Glazenmaker	6	5	7	10

* Koraaljuffer werd in 2007 waargenomen, daarna tot nu toe helaas niet meer.

Naast de hierboven vermelde soorten in de Baardwijkse Overlaat heb ik binnen de gemeente grenzen van de Gemeente Heusden nog de volgende bijzondere soorten waargenomen.

Weidebeekjuffer	Drongelens Kanaal en wetering bij RKDVC voetbalvelden
Tangpantserjuffer	Hooibroeken
Zwarte Heidelibel	Hooibroeken
Vuurlibel	Weiland bij de Lange Wiel
Bandheidelibel	Vlinderveld Drunen

Van sommige soorten zijn slechts enkele exemplaren waargenomen. Het totale aantal waargenomen soorten libellen en juffers binnen de Gemeente Heusden vanaf 2006 tot en met 2013 komt hiermee op 35 soorten. Eventuele waarnemingen van lezers kunnen worden doorgegeven, liefst met datum en vindplaats, via telefoonnummer 0418-842791 of per e-mail aan rienmelis@upcmail.nl

Tekst en foto's : Rien Melis, Zaltbommel

Zwarte heidelibel

Foto: Fotowerkgroep NMVH

LOKALE DUURZAME ENERGIE COÖPERATIE

Is een Lokale Duurzame Energie Coöperatie haalbaar?

Onze zonnepanelenactie blijft de gemoederen binnen de gemeente Heusden bezighouden, in positieve zin wel te verstaan!

De gemeente Heusden is bezig met het plaatsen van 9 panelen, Woonveste heeft concrete plannen met zonnepanelen voor hun huurders. Een gedeelte van de geïnstalleerde panelen van de zonnepanelenactie is al doorgemeten, de overige volgen. Het lijkt ook of er steeds zonnepanelen bijkomen in Heusden en dat is mooi. De invloed van de importheffing en een inmiddels lege subsidiepot lijkt beperkt. Een goede berekening laat zien dat ook zonder subsidie zonne-energie nog steeds loont. Een andere mooie ontwikkeling is het Repair Café. Eind oktober hadden we de derde editie en zagen we in de Stulp in Drunen weer veel mensen met te herstellen kleding, kleine huishoudelijke artikelen, maar ook fietsen. Reparatie die gezamenlijk met de eigenaar opgepakt worden, naast het motto dat repareren loont, vinden we ook het sociaal aspect belangrijk.

Een andere ontwikkeling waar de Natuur- en Milieuvereniging gemeente Heusden aanschuift is het Ronde Tafelgesprek om te komen tot een Lokale Duurzame Energie Coöporatie (LDEC).

De deelnemers zijn heel divers, van Woonveste, Rabobank, ANV, ZLTO, Scala scholen, RKDVC, parkmanagement, autobedrijf Hamers etc. Deze deelnemers zijn op de één of andere manier al bezig met het toepassen van duurzame energie in brede zin.

Zij gaan gezamenlijk de komende tijd onderzoeken of een **Lokale Duurzame Energie Coöperatie** haalbaar is binnen de Gemeente Heusden.

Het eerstvolgende doel om deze haalbaarheid te toetsen is het organiseren van een **informatie avond begin 2014** om te zien of we voldoende medestanders vinden om een Lokale Coöperatie op te zetten. Veel werk, maar wel een mooi initiatief om lokaal opgewekte energie ook rechtstreeks en vooral lokaal in te zetten. Wordt vervolgd.

Oproep: ik wil eenieder dan ook uitnodigen om mij door te geven wat er binnen de Gemeente Heusden al gebeurt met betrekking tot het opwekken van lokale duurzame energie. wat zou kunnen, wat zijn mogelijkheden op lokale energie op te wekken en te gebruiken. Stuur uw ideeën naar info@natuurenmilieuheusden.nl, dan zorg ik dat ze op de juiste plek komen. Alvast dank.

In de vorige Natuurlijk konden we al melding maken van Nee tegen schaliegas. De resultaten zijn bekend en de regering heeft de plannen voor proefboringen anderhalf jaar opgeschoven. Veel gemeenten (122) en provincies (8) hebben zich min of meer uitgesproken dat ze schaliegasboringen willen. In de Gemeente Boxtel heeft met name Jan Juffermans van Transition Town Boxtel het initiatief genomen om gemeenten en provincies uit te nodigen om de volgende stap te zetten.

Niet alleen een stap naar het gebruik van duurzame energie, maar vooral ook het afbouwen van fossiele energiebronnen. De gemeente Boxtel wil zich in gaan zetten om te desinvesteren in fossiele energie. De eerste discussiebijeenkomst waarbij andere gemeenten zijn uitgenodigd is 13 december. Rest mij nog te vermelden dat de discussie over het gebruik van bestrijdingsmiddelen vol gevoerd wordt. De gemeente heeft besloten over te gaan op niet-chemische bestrijding. De provincie geeft in een rapport aan dat dat goed kan, en ook niet veel duurder hoeft te zijn. De gemeente onderzoekt nog welke methode het moet worden.

Cary Driessen tel. 06 53641878

voorzitter commissie duurzaamheid

Foto's: Anja Kleijn

OP WEG NAAR EEN DUURZAME VEEHOUDERIJ??

In september diende onze vereniging evenals de Brabantse Milieufederatie (BMF) en andere natuur- en milieuorganisaties (waaronder Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten) een zienswijze in tegen het concept voor de nieuwe provinciale Verordening Ruimte 2014. Ook veel boeren en de ZLTO deden dat.

In de Verordening Ruimte (VR) regelt de provincie wat wél en wat niet mag in het buitengebied van Brabant.

Bijna jaarlijks wordt deze verordening aangepast aan nieuwe inzichten en ontwikkelingen. Een gemeente mag geen bestemmingsplannen maken die in strijd zijn met de VR.

Begin dit jaar zijn onder leiding van de provincie door allerlei maatschappelijke organisaties (waaronder ZLTO en BMF) afspraken gemaakt m.b.t. een overgang naar een duurzame veehouderij.

Daarbij moet rekening worden gehouden met de volksgezondheid voor mensen, natuur en leefomgeving, dierenwelzijn, het sluiten van kringlopen en het verminderen van de overlast in al overbelaste situaties. Boeren moeten hun ontwikkelruimte verdienen door zorgvuldige bedrijfsvoering, waarbij zij kunnen uitbreiden binnen het volume van stoppende bedrijven.

In de nieuwe VR zou die transitie gestalte moeten krijgen.

Maar helaas, de nieuwe VR mist de aanzet naar een werkelijke overgang naar een duurzame veehouderij, waarbij ook de kwaliteit van natuur, landschap en de omgeving verbeteren.

Daarbij komt dat -in tegenstelling tot de verwachting dat een aanzienlijk deel van de bestaande veehouderijbedrijven zal stoppen- er een trend is te zien dat bestaande veehouderijbedrijven de bedrijfsvoering niet beëindigen. Hun bedrijf wordt vaak overdragen aan grotere veehouders die ter plekke het bedrijf al dan niet gewijzigd voortzetten.

Ook doordat veel gemeenten stelselmatig hebben verzuimd om oude vergunningen in te trekken en/of de agrarische bestemming van gestopte bedrijven eraf te halen, blijven gestopte bedrijfslocaties beschikbaar voor de markt van de "grote boeren".

Duidelijkheid over milieuruimte ontbreekt.

Het advies van de Commissie MER (Milieu Effecten Rapportage) werpt uitdrukkelijk de vraag op of er wel voldoende milieuruimte is om boeren te laten uitbreiden naar bedrijfs-/stallencomplexen van 1,5 ha. Ook al voldoen zij aan de eisen voor een zorgvuldige veehouderij.

Veestapel kan onverminderd doorgroeien.

Uit het MER komt naar voren dat de ontwikkelingsmogelijkheden voor boeren in de ontwerpverordening ruimte 2014 te groot zijn in relatie tot de schaars beschikbare milieuruimte.

Er is een regionale groei van de veestapel mogelijk door uitbreidingsmogelijkheden te bieden voor bouwvlakken tot 1,5 ha.

Bovendien worden in 2015 de dierrechten en melkquota afgeschaft, waardoor een

flinke toename van de veestapel wordt verwacht - vooral in Brabant , doordat er daar nog uitbreidingsruimte wordt geboden.

Verwacht wordt dat de melkveestapel in totaal met 200.000 koeien, de pluimveestapel en de het aantal varkens met 10 % zal groeien.

De huidige bestemmingsplannen maken in Noord-Brabant nog een groei van de veestapel per veehouderijlocatie mogelijk met 100% of meer.

Aanbevelingen MER genegeerd.

In de MER worden aanbevelingen gedaan voor:

- * het voorkomen van een verdere toename van (ongewenste) lokale groei van de veestapel, (het zogenaamde dierstandstill voor de overbelaste gebieden),
- * een actief intrekingsbeleid voor niet benutte rechten (o.a. bouwmogelijkheden) en
- * omschakeling alleen toestaan ten behoeve van de afwaartse beweging, dus in combinatie met het beëindigen van een locatie op een niet-duurzame locatie en het per saldo verminderen van de milieubelasting.

Wij vinden het een gemiste kans dat deze aanbevelingen in de concept-verordening niet zijn opgenomen.

Ondanks Heusdens beleid én ondanks gebrek aan milieuruimte: mogelijk toch méér dieren in Heusden.

In het MER-rapport, opgemaakt in het kader van het onlangs vastgestelde bestemmingsplan buitengebied Heusden, werd geconstateerd dat er in de gemeente Heusden geen milieuruimte meer aanwezig is.

De gemeente staat in haar bestemmingsplan dan ook geen nieuwe intensieve veehouderijbedrijven toe.

Dat beleid dreigt nu onderuit te worden gehaald door de nieuwe VR.

Dit is heel schadelijk, speciaal ook voor de mooie Natura 2000 – gebieden, als de Loonse en Drunense duinen én het Vlijmensch Ven en daarnaast tal van andere schitterende natuurgebieden in onze gemeente, die nu al te lijden hebben van te ruime emissie.

Hoe verwerken we alle mest ?

Uitdrukkelijk maken wij ons ook zorgen over de aannahme dat de grotere hoeveelheden mest wel goed verwerkt kunnen worden. Daarbij wijzen wij erop dat in onze regio het Waalwijkse cradle to cradle - bedrijf Desso heeft moeten afzien van het (samen met de ZLTO) opzetten van een mestverwerkingsinstallatie inclusief een biovergister omdat dat geen financieel gezond bedrijf zou kunnen worden. Als het een goedwillend en kapitaalkrchtig bedrijf als Desso niet lukt, wie zou het dan wel lukken?

Bouwen in het voormalige Land van Ooit ?

Op de bij de concept-verordening behorende kaarten staat het gebied van het voormalige Land van Ooit tussen Drunen en Nieuwkuijk aangeduid als integratie stad-land en als zoekgebied voor stedelijke concentratie.

Dit is in strijd met de Structuurvisie van Heusden, waar het gebied de status heeft van

landschappelijke geleidingszone en ook in strijd met de provinciale Structuurvisie waar het gebied is aangeduid als groene geleidingszone.

Wij vinden dat de landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten van dit gebied blijvend moeten worden beschermd en dat deze gehele geleidingszone dient te worden gevrijwaard van bedoelde stedelijke ontwikkeling.

Bebouwing van dit gebied is uit het oogpunt van zorgvuldig ruimtegebruik niet gewenst. Elders in de gemeente is meer dan voldoende ruimte voor woningbouw en bedrijventerreinen.

Complexen plastic tunnels / kassen in het buitengebied ?

Ons inzien moet heel terughoudend worden omgegaan met het toelaten van grote complexen van plastic tunnels in het buitengebied. Zij kunnen grote schade berokkenen aan waarden, zoals openheid, cultuur, waterhuishouding én natuurlijk natuur (bloemen en planten, weidevogels en dassen etc.). Zij hebben een behoorlijke impact op de beleving van het buitengebied door inwoners/recreanten.

Tenslotte.

Enkele punten uit onze zienswijze zijn hier aangestipt.

Agrariërs en agro-industrie mogen zich ontwikkelen, maar niet ten koste van onze kwetsbare natuur, het landschap, de volksgezondheid en de leefbaarheid.

Herman Peters, Commissie Ruimtelijke Ordening

Kasteellaan in herfsttooi, Nieuwkuijk

foto: Wilhelminen Marti

PLANTENWERKGROEP

Data 2014 Plantenwerkgroep

Voor de liefhebbers is hier het programma voor het komende jaar:

zaterdag 4-1	geen bijeenkomst.
zaterdag 1-2	vertrek 13.30 uur.
zaterdag 1-3	vertrek 13.30 uur.
zaterdag 5-4	vertrek 9.30 uur.
zaterdag 3-5	vertrek 9.30 uur.
maandag 16-6	vertrek 19.00 uur.
maandag 7-7	vertrek 19.00 uur.
zaterdag 2-8	vertrek 9.30 uur
zaterdag 13-9	vertrek 9.30 uur
zaterdag 4-10	vertrek 13.30 uur
zaterdag 1-11	vertrek 13.30 uur
zaterdag 6-12	geen bijeenkomst.

Mensen die interesse hebben om mee te gaan kunnen contact opnemen met Theo Boonmann tel. 0416-376378 of email boonmandebij@home.nl . Je krijgt dan te horen waar men vertrekt. Altijd van te voren informeren of het wel doorgaat!

Groeten Theo Boonmann

Akkerdistel in knop

foto: Annie van Bokhoven

EEN MOOI VLINDERJAAR

Ook dit jaar organiseerde de vlinderstichting weer een nachtvlindernacht.

Hierbij wordt op deze avond in heel Nederland op diverse locaties met behulp van een sterke lamp, dat op een wit laken schijnt, nachtvlinders bekeken. Deze werd gehouden op 6 september. Bij de aankondiging en aanmelding werd er gesproken over de achtste nachtvlindernacht, die dit jaar zou plaats vinden. Maar nu bij de evaluatie spreekt men over de negende nachtvlindernacht, geteld vanaf 2005, zou het kunnen kloppen, maar dit is leuk voor de statistieken.

Andere jaren was voor dit evenement weinig belangstelling en aanvankelijk zou ik het daarom niet doen voor het "grote" publiek. Zelf ben ik met vlinders uiteraard dag en nacht in de weer. De vlinderstichting had wel al gelobbyd dat de nachtvlindernacht er weer aan zat te komen. Maar Peter van de Velden wilde het toch wel weer oppakken. Dus heeft hij het aangemeld, locatie ijsbaan aan de Duinweg. Ook de Scherper en HDR werden op de hoogte gebracht voor de nodige publicatie.

De middag van de zesde september zag er niet goed uit, regen en dergelijke, maar de avond verliep eigenlijk best goed, geen wind en geen neerslag. Er waren ongeveer 30 mensen op af gekomen, sommigen met kinderen. Het licht werd ontstoken en we hadden enkele bomen gesmeerd, het smeersel bestaat uit appelstroop/keukenstroop, suiker, bier, wijn en rum. En verder maakt het niet uit wat je er bij doet als het maar zoet is.

Tijdens dit gebeuren hadden we dia's, die van voor het digitale tijdperk, uitgezocht en met de projector en scherm, deze aan de mensen laten zien. Uiteindelijk zijn er 34 soorten nachtvlinders deze avond verschenen. Vrijwel alles op licht, een enkele op de stroop. Geen echte spectaculaire soorten, maar wel een paar opvallend gekleurde. Zoals hagedoornvlinder, rozenblaadje en gele eenstaartjes. De zwarte c-uil was het meest vertegenwoordigd. Dit was ook landelijk het geval. Er zijn ongeveer 800 soorten macro-nachtvlinders, dus 34 soorten is op zich, geen heel groot aantal. Maar dit kan toch per avond enorm verschillen. De zwoele avonden net voor onweer, zijn over het algemeen heel goed om nachtvlinders aan te trekken op licht. Maar het was toch wel een geslaagde avond. In de Scherper verscheen een mooi artikel.

Ook dit jaar weer twee nieuwe soorten nachtvlinders geteld in onze gemeente. En wel bij de Haarsteegse Wiel. Had hier een rij bomen gesmeerd en de bruine essenuil en de blauwvleugeluil waren hier op afgekomen. De familie van de uilen horen tot onze grootste groep nachtvlinders. Beide soorten had ik hier nog niet eerder waargenomen. Terwijl ik toch al jaren zeer regelmatig aan het smeren ben.

Momenteel vliegt de kleine wintervlinder weer massaal op de bomen. Langs bijvoorbeeld de Haarsteegse Wiel, zaten ze met rijen tegelijk op de stammen van de bomen. De mannetjes, die gewoon vleugels hebben, zitten normaal in rust met de kopjes naar boven en de vleugels hangen dan naar beneden. Zie je een mannetje met zijn kopje naar beneden, dus onderste boven zitten, dan is hij aan het copuleren, dan zit zijn ongevleugelde vrouwtje boven hem en hangt het mannetje er als het ware aan. Er waren er werkelijk honderden.

Zoals misschien bekend, komen we dit jaar uit op 28 soorten dagvlinders, op mijn monitoringroute bij onze Piet, bekend van de bosbessen en zijn heel aantrekkelijke natuurgebied. Compleet verrassend was het geelsprietdikkopje. Mijn vriend Henk, heeft hier een mooi overzicht van weten te maken. De foto's van het klein koolwitje en de heivlinder zijn van Henk Dikkema, de overige 26 soorten, had ik zelf. Zal kijken of dit schilderij met de afbeeldingen van deze 28 soorten, op de locatie bij Piet kan blijven, daar hoort het immers thuis.

Ook de waarnemingen, dit jaar van de zilveren maan en de bandheidelibel zijn prachtige waarnemingen. Het leuke de volgende dag, had Joost ook een bandheidelibel gevonden.

Ook de rupsen van de kamillevlinder, waren dit jaar weer volop aanwezig, in diverse kleuren, er is bijna geen rups hetzelfde van deze soort. Zoals de naam doet vermoeden zit de rups op de kamille en soms de margriet.

Het jaar 2013 is toch een jaar geworden, met verrassingen. Hopelijk zet deze ontwikkeling door, zodat de afnemende trend omgezet kan worden in een, liefst stijgende lijn.

Paul Kreijger

COLUMN

Loesje

Er zijn klagende en zeurende mensen, waaronder nogal wat seniortjes, die overal een probleem van maken.

Ik ken seniortjes, alleen in het woord al zit al iets knorrigs, die klagen over gemeentelijke eikels en bladeren die in hun tuin vallen. Die het normaal vinden dat, omdat het om gemeentelijke eikels en bladeren gaat, de gemeente die ook direct na de val komt ophalen. Ik zie het probleem niet, want je kunt het allemaal lekker laten liggen tot in het voorjaar, als een soort winterdekbed voor de plantjes. Pas als de temperatuur omhoog gaat en de warmte van de zon toeneemt, dan moet je aan de slag en een voorjaars schoonmaak in de tuin houden.

Volgens mijn geboorteakte val ik ook net binnen de categorie Seniortjes en juist daarom slaat soms de vertwijfeling toe als ik dingen zie die niet deugen, waaraan ik me erger. Wij hebben een sticker op de voordeur met Verkopers niet Welkom. Dat werkt goed, met uitzondering van een verdwaalde Jehova getuige die De Wachttorens probeert te slijten. Voor de rest worden we met rust gelaten.

Dat geldt niet voor onze groene brievenbus aan de straat. Daar zit een ja-nee sticker op en ééntje van Loesje met de tekst: 'Geen reclame, we hebben alles al'.

Desondanks zit er regelmatig een heel pakket reclamefolders in de bus. Daar zitten we dus niet op te wachten. Maar om nou te gaan klagen en zeuren bij de verantwoordelijke instanties, zie ik als verspilde energie.

'Leven is meervoud van Lef', is een van de wijsheden van Loesje, die ik adoreer. Om verschillende redenen, vanwege socialiteit, betrokkenheid en bewustheid, maar ook omdat een van onze dochters met dezelfde naam door het leven gaat. Actiegroep Loesje, bekend van de ludieke teksten op posters, zou ook eens een pakkende tekst moeten bedenken die de illegale

afvaldumpers te kakken zet. Ik zag laatst een niet al te grote vent met een geleased winkelwagentje naar de kledingcontainer lopen waarin hij allerlei spullen, van vilt dat in auto's als bescherming gebruikt wordt, plastic afdekzeil tot andere zoi dumppte.

Duidelijk geen kleding, waar Twiddus de mensen hier of in ontwikkelingslanden blij mee kan maken. Een aantal mensen sloeg het tafereel gade, waaronder ik, maar kennelijk schatte iedereen in dat het verstandiger was om er niets van te zeggen. De man had weliswaar geen Badr Hari-postuur, maar zag er allerminst vredelievend uit.

Thuisgekomen zat het me toch niet lekker dat ik de man niet aangesproken had op zijn asociale gedrag. Maar ja, ik ben Vrouwe Justitia niet. “Maak je niet zo druk”, zou mijn oudste dochter zeggen: “Die vent neemt nog de moeite om de zoi naar de kledingcontainer te brengen”. En haar naamgenote van de poster zou met de wijsheid komen: ‘Vooruit wordt bepaald door welke kant je opgaat’. Alvast een prettige jaarwisseling toegewenst.

Tekst en foto RC Schalken

EEN NIEUW LID.....

De vereniging heet Marianne Merckx , de Indus 5 in Drunen, hartelijk welkom bij de club!

Aan de voet (Poort van Heusden)

foto: Annie van Bokhoven

DE BLAUWE ECONOMIE

De blauwe economie : geloven in maden en poep

...was de kop boven een artikel in het tijdschrift Oneworld dat mijn aandacht trok. De blauwe economie, waarin de vindingrijkheid van de natuur centraal staat, heeft de toekomst. Dat zegt Gunther Pauli – een Belgische econoom die noodgedwongen al vroeg zijn eigen boontjes dopte.

Na zijn studie vormde hij schoonmaakmiddelenconcern Ecover om tot een succesvol biologische zeepproducent.

Sinds 2004 is hij lid van de Club van Rome.

In 2010 publiceerde hij *the Blue Economy: 100 innovations - 10 years – 100 million jobs*. In 2012 kwam er een Nederlandse vertaling uit.

Zijn filosofie luidt als volgt: *onze huidige economie draait op grondstoffen die opraken en afval produceert dat we niet meer kwijt kunnen. In een blauwe economie staat de natuur centraal en is het ecosysteem de inspiratiebron.*

Bijvoorbeeld: maden roepen afkeer op. Dat beeld kantelt als je weet dat één kilo maden slachtafval zo efficiënt verteert dat ze na drie dagen 367 kilo wegen....Tachtig procent van hun gewicht is zuiver eiwit en kan dus als veevoer gebruikt worden. Zo is dus – net als in de natuur – het ene proces de voedingsbron voor het andere proces. In het speeksel van de made zit een soort enzym dat een zuiver medicijn is bij het behandelen van wonden. Het maakt de wond schoon en stimuleert de groei van nieuwe cellen.

*Je vraagt je af: **Als iedereen er beter van wordt, waarom leven we dan niet al in een blauwe economie?***

Managers zijn vooral bezig de kosten van het productieproces te verlagen. Ze moeten open staan voor creatieve en slimme oplossingen.

Een concreet voorbeeld?

De eerste vraag van Pauli is altijd: 'waar haal je je eerste geld vandaan?' Met een Nederlandse ondernemer keek hij naar de mogelijkheid om oesterzwammen te telen op koffieprut. Ze bekeken de Spaanse markt. Starbucks geeft in Spanje per jaar 85.000 euro uit om de koffieprut voor zes uur 's ochtend naar de vuilnisbelt te brengen. Daar heb je je eerste geld al binnen.

Vijf innovaties van moeder natuur

1. Klittenband

De Zwitser Des Mestral bestudeert hoe klitten van plantjes zich met haakjes in de vacht van zijn hond hebben vastgegrepen. In 1941 patenteert hij het bevestigingssysteem dat hij Velcro (klittenband) noemt.

2. Klimaatbeheersing

De complexe techniek van klimaatbeheersing van termieten via warme en koude luchtstromen werd geïmiteerd in een Zweeds schoolgebouw waar de lucht nu energieloos en constant ververst wordt.

3. Schoonmaakmiddel

Om zonlicht te verwelkomen houdt de waterlelie (lotusplant) zichzelf schoon met het bobbelige oppervlak van haar bladeren. Waterdruppels voeren stof en zand daardoor makkelijk af. De verf Lotusan brengt dezelfde structuur aan op gebouwen.

4. Ventilatie

De zebra koelt zichzelf af doordat de witte en zwarte strepen zonnewarmte anders absorberen. In Japan is een zebragebouw ontworpen waar 20 procent energie bespaard wordt.

5. Onderwaterlijm

De blauwe mossel heeft een lijm aan boord die kan wat onze lijm niet kan: plakken onder water.

Kijk voor meer informatie op www.oneworld.nl
Noor Peters

DE LANDELIJKE NATUURWERKDAG 2013

Elke eerste zaterdag van november vindt de Nationale Natuurwerkdag plaats. Duizenden mensen werken dan op zo'n 300 locaties in het landschap. Dit jaar vond de dag plaats op **zaterdag 2 november**.

Wij deden dit jaar ook weer mee. 30 werkers konden bij de NMVH terecht. De mensen die mee wilden doen konden zich via internet inschrijven en binnen de kortste keren zat onze locatie vol. 30 personen was het maximum om veilig te kunnen werken en overzicht te houden. In totaal hebben we deze dag met 35 mensen gewerkt.

Om 9.00 uur begonnen we op de dijk van het Afwateringskanaal met het slepen van takken van bomen die een dag eerder uit veiligheidsoverwegingen al waren plat gelegd.

Grote takkenhopen ontstonden er, overwinteringplaatsen voor allerlei klein spul. In het voorjaar worden deze takkenbossen door het Waterschap opgehaald, want op een dijk met A-status moet alles zo veel mogelijk worden opgeruimd.

Na een uurtje werken, roken we de geur van warme appelflappen!

Een teken dat we aan de koffie mochten. Joris van het Waterschap "Aa en Maas", de medeorganisator van deze werkdag, was de bezorger van de warme flappen.

Na de koffie doken we weer een uurtje het hout in. Zagen en opruimen. Met zijn allen zorgden we er voor dat tegen het middaguur het grootste deel van het werk gebeurd was.

Tijd voor de erwtensoep met het worstenbrood. Het smaakte heerlijk!

Nog een schrobbelaartje na en de dag zat er weer op. Prima verlopen, geen ongelukjes, een goede sfeer en flink wat werk verzet. Volgend jaar weer!

Joost van Balkom

DE NIEUWE WILDERNIS

De beelden van de nieuwe natuurfilm “De Nieuwe Wildernis” van regisseur Ruben Smit die ik onlangs op t.v. te zien kreeg waren inderdaad indrukwekkend!

Twee jaar lang struinde een camerateam door de Oostvaarderplassen in zuidelijk Flevoland bij Almere om er – wat in de kranten werd genoemd – Nederlands meest ruige natuur te filmen. Volgens boswachter Hans Breeveld in dienst van Staatsbosbeheer trekken de Oostvaarderplassen jaarlijks ruim 200.000 bezoekers. Door deze nieuwe film zullen dat er, volgens hem, nog veel meer worden. Na afsluiting van de Zuiderzee door de Afsluitdijk in 1932 ontstond het IJsselmeer, dat daarna gedeeltelijk werd drooggelegd. Eerst ontstond de Noordoostpolder en vervolgens Oostelijk-Flevoland. Bij de drooglegging en inrichting van Zuidelijk-Flevoland in 1968 bleef er in het laagste gedeelte water staan. Deze plassen ontwikkelden zich in de loop van de tijd op een natuurlijke wijze zonder ingrijpen van de mens tot een moerasgebied. De grauwe ganzen, die er massaal aanwezig waren, zorgden ervoor dat het gebied niet helemaal dichtgroeide: in het nattere gedeelte hielden ze plassen open en in het drogere gedeelte zorgden ze voor open grazige plaatsen. Daardoor ontstond een gevarieerd landschap speciaal interessant voor watervogels.

Al weer enkele jaren geleden heb ik de Oostvaarderplassen bezocht. Het eerste wat ik te zien kreeg vanuit het raam van het bezoekerscentrum was een visarend die op een paal zat midden in een grote plas. Wow! Ook de zeearenden worden er tegenwoordig regelmatig gezien. Zulke beelden vergeet je niet gauw. Dit behoorlijk grote gebied (ca. 6000 ha.) heeft inmiddels de potentie dergelijke indrukwekkende vogels aan te trekken. De arenden hebben er dit jaar zelfs gebroed. Het bleek dus in Nederland, dat het dichtstbevolkte land van Europa is, nog mogelijk te zijn nieuwe wildernis te laten ontstaan. Dat vond ik geweldig!

Natuurlijk heb ik destijds vanuit de kijk hut met de verrekijker ook gekeken naar de grote vlakte met de grote grazers. Wat zag ik? Veel te veel koeien (Heckrunderen) en paarden (Konikpaarden) en edelherten opeengepakt in een te klein omheind gedeelte van het gebied. Daar was ik niet zo enthousiast over. Te vol naar mijn idee en de dieren kunnen, indien nodig, niet uitwijken naar andere gebieden.

De afgelopen jaren zijn veel Nederlandse natuurbeheerders gaan kijken naar het Bialowieza-woud in Polen. Het gaat hier – let wel - over een gebied van meer dan 200.000 ha. op de grens van Polen en Wit-Rusland. Dit woud, waar nog eiken staan van 750 jaar oud, wordt vaak aangeduid als het laatste oerbos van het Europese laagland. Daar kan men nog zien hoe een natuurlijk bos in de lage landen er uit hoort te zien. Het oerrund en het oerpaard zijn uitgestorven. Ook de bruine beer komt er niet meer voor, wel elders in Europa! Wel echter nog de enige zelfstandig levende kudde wisenten (Europese bizons) in Europa. Verder leven er wolven, lynxen, elanden, edelherten, wilde zwijnen, otters, bevers en dat soort dieren. Dus grazers en hun vijanden. Plantenetters en vleeseters!

Nu terug naar de Oostvaarderplassen. Hier heeft, volgens mij, de mens (in dit geval Staatsbosbeheer) te vroeg ingegrepen in het natuurlijke proces van verwildering. Er werden een aantal grote grazers naar de Oostvaarderplassen overgebracht en zo was hier, volgens Staatsbosbeheer, weer een natuurlijk leefgebied ontstaan, waar menselijk ingrijpen niet meer nodig was.

Het verdere verloop hebben we op t.v. kunnen zien en in de pers kunnen lezen. In de wintermaanden stierven er een heleboel grazers van ellende wegens gebrek aan voeding en beschutting. Staatsbosbeheer greep niet in. Dit was immers een natuurlijk proces!

Het gevolg: enorm veel protest vanuit de maatschappij. Er werden zelfs vragen over gesteld in de Tweede Kamer. Er werd een commissie – de Commissie Gabor- ingesteld om de zaak te onderzoeken. De toenmalige Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie Dr. Henk Bleker berichtte in 2012 als volgt aan de Voorzitter van de Tweede Kamer: “uitgangspunten van beleid: massale sterfte van dieren door verhongering of afschot moet worden voorkomen; er moet weer maatschappelijk vertrouwen komen in het beheer van de grote grazers in de Oostvaarderplassen; er moet onder meer een vroeg reactief beheer in gang gezet worden; er moeten beschuttingsmaatregelen worden genomen; er moeten helikoptertellingen worden verricht; er moet een watermanagementplan worden opgesteld en er moeten een aantal commissies worden benoemd.”

Als gevolg werd door Staatsbosbeheer een Managementplan Oostvaarderplasseengebied 2011/2015 uitgewerkt. Wat het vroeg reactief beheer betreft, worden op basis van beoordeling van de conditie van individuele dieren en van omgevingsomstandigheden tijdig dieren afgeschoten waarvan aannemelijk is dat zij het eind van de winter niet zullen halen. Dientengevolge werden er in het winterseizoen 2011/2012 volgens opgave in totaal 1257 dieren afgeschoten en 224 stierven er een natuurlijke dood. Er werden ook bospercelen open gesteld als beschutting.

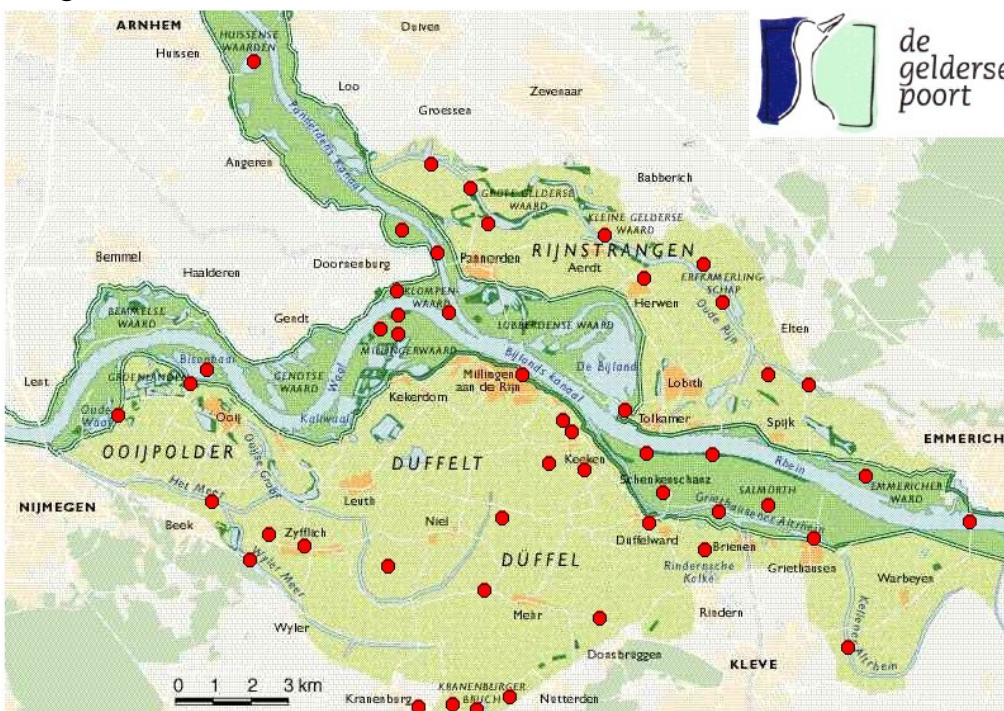
Het is wel duidelijk, dat de Oostvaarderplassen nog geen zelfstandige, nieuwe wildernis vormen, waar de mens niet hoeft in te grijpen!

Veel dieren in ons land zitten opgesloten in te kleine natuurgebiedjes die van elkaar gescheiden zijn door uitdijende steden en dorpen, bedrijventerreinen, intensief beheerde agrarische gebieden en vooral niet te vergeten door een intensief gebruikt wegennet. Daarom is het voor veel dieren vaak onmogelijk om soortgenoten te ontmoeten, om naar nieuwe, veilige plekken te trekken- indien nodig - of te verhuizen naar een voedselrijker gebied. Dat betekent vaak stress en honger.

Daarom is het van groot belang dat afzonderlijke natuurgebieden in Nederland met elkaar verbonden worden . Daarom ook heeft de regering in 1990 in het natuurbeleidsplan (NBP) besloten dat alle natuurgebieden in ons land met elkaar verbonden moeten worden .

Zo ontstaat één samenhangend netwerk van natuurgebieden met voldoende grootte. Dit netwerk wordt de Ecologische Hoofdstructuur genoemd. Het zou in 2018 af moeten zijn. Er moet echter nog heel wat gebeuren!

Onze huidige regering is bezig onder leiding van Staatssecretaris Sharon Dijksma het natuurbeleid te herijken. Het kernpunt van het advies aan het kabinet is, dat Nederland niet langer moet uitgaan van de bescherming en kunstmatige instandhouding van bedreigde soorten in afgebakende natuurgebiedjes. Er moet juist worden geïnvesteerd in grotere, landschappelijke eenheden, waar de natuur de ruimte krijgt haar eigen dynamiek te ontplooiën. De bijzondere dieren en planten volgen dan wel.

De ecooog Wouter Helmer, directeur van ARK

Natuurontwikkeling, stond de afgelopen twintig jaar aan de basis van duizenden hectaren nieuwe natuur in Nederland (o.a. Gelderse Poort) en later ook in Oost-Europa.

Zijn stem klinkt in veel adviezen door:
“Vertrouw op de kracht van de natuur. Die kan

het zelf wel, als ze maar de ruimte krijgt!”

Ik citeer uit een interview in “Natuurbehoud”(nr. 1 2009): “We moeten weer leren vertrouwen op de kracht van de natuur. Dan is het zeker mogelijk ook in het dichtbevolkte Nederland te werken aan gebieden waar het gehele ecosysteem aanwezig is. Natuur functioneert het beste als niet alleen grote plantenteters, maar ook grote vleeseters aanwezig zijn. Met name grote roofdieren hebben veel ruimte nodig. Zij bepalen de vereiste grootte. Het gaat dan om tienduizenden hectaren aaneengesloten. In principe hebben we dat in Nederland. Ook is er voedsel genoeg. Er zijn alleen nog barrières. Die zijn op te lossen, bijvoorbeeld door meer ecoducten. We kijken vaak naar het buitenland voor voorbeelden van grote natuurgebieden. Maar in Europa bestaat niet één gebied met het hele spectrum aan soorten. Er ontbreekt overal wel iets. Buiten Nederland zie je bijna nergens grote grazers. Bij ons ontbreken de grote roofdieren. We kunnen leren van elkaars ervaringen. Herstel van robuuste natuur rust, volgens hem op drie pijlers:

Genoeg ruimte voor natuurlijke processen, veel aandacht voor het betrekken van de plaatselijke bevolking bij de ontwikkeling en een kien oog voor economische kansen. Aaneengesloten natuurgebieden zijn niet alleen goed voor dier en plant, maar ook voor de mens die er kan wandelen en fietsen. Maar ook voor drinkwaterwinning en waterberging zijn ze belangrijk. Het is ook goed voor de gezondheid. Het liefst moet de natuur tot in de stad lopen. Het belang van robuuste natuur zit nog te weinig tussen de oren. Er wordt vaak gezegd dat natuuraanleg geld kost, maar het levert zeker zoveel op. Snelwegen leg je ook niet aan, omdat ze zelf geld opleveren, maar omdat ze zaken mogelijk maken. Natuurontwikkeling in Nederland is nog te veel gericht op behoud. Heel logisch, want natuurbescherming in Nederland moest echt bevochten worden tegen de verdrukking in. Nu is het tijd om een stap verder te zetten. Meer denken in ontwikkeling. Daarvoor is het verbinden van natuurgebieden erg belangrijk.”

Waar mogelijk kunnen ook Nederlandse natuurgebieden gekoppeld worden aan

Duitse en Belgische natuurgebieden. De Europese Commissie heeft immers een groot aantal (ca. 25000) beschermde natuurgebieden (Natura 2000 gebieden) aangewezen in Europa. Dit netwerk van natuurgebieden vormt de hoeksteen van het beleid van de EU voor behoud en herstel van de biodiversiteit in Europa.

De Europese Commissie draagt financieel bij aan beschermings -maatregelen in deze Natura 2000 gebieden. Ook voor De Loonse en Drunense Duinen en het Vlijmens Ven, de Moerputten en het Bossche Broek - die ook aangewezen zijn als Natura 2000 gebied - worden deze Europese subsidies ontvangen.

In 2011 werd Wouter Helmer ook mededirecteur van de nieuwe stichting: “Rewilding Europe”. Deze Stichting wil honderdduizenden hectaren nieuwe wildernis in heel Europa laten terug keren.

Een probleem dient zich hier aan als een kans: de mensen trekken tegenwoordig weg naar de stedelijke gebieden en het platteland loopt leeg. In grote gedeelten van het platteland van Europa vindt ontvolking plaats. Het zijn vaak afgelegen, bergachtige gebieden waar de grond ook niet voldoende productief is voor de moderne landbouw. De natuur is er weer aan het verwilderen.

Daar komt nog bij, dat het met veel dieren die in Europa vrijwel uitgestorven waren weer wat beter gaat , dankzij een decennia lange, wettelijke bescherming.

Wij moeten dan denken aan wisenten, wolven, bruine beren, steenbokken, bevers, otters, kraanvogels, zeearenden en vale gieren e.d. De populaties van al deze dieren zijn sinds de 18^e eeuw enorm achteruitgegaan door toedoen van de mens. Ze zijn teruggedrongen naar afgelegen gebieden, intensief bejaagd (steenbok, wisent, eland) of vervolgd (bruine beer, lynx, grijze wolf, monniksgier). Niet alleen nemen de aantallen weer toe, ook wordt het verloren (ontvolkte) terrein weer gekoloniseerd.

De kans doet zich nu voor om hier nieuwe wildernis te laten terugkeren.

Het biedt ook werkgelegenheid voor de mensen die op het platteland willen blijven en voor ecotoerisme. Daarom werd in 2010 het initiatief genomen voor het project "Rewilding Europe".

Om te beginnen zijn er al vijf gebieden uitgezocht: De Donaudelta (Roemenië), de Oostelijke Karpaten (Polen, Slowakije), Zuidelijke Karpaten (Roemenië), Velebitgebergte (Kroatië) en Westelijk Iberia (Portugal, Spanje).

Ook in Nederland trekken jongeren vooral naar verstedelijkte gebieden en wordt, al is het nog op bescheiden schaal, het buitengebied verlaten. Een aantal wilde dieren zijn ook hier, al dan niet een handje geholpen, weer aan hun terugkeer begonnen, zoals bv. das, bever, vos, otter, arend en kraanvogel.

Hoewel Nederland een dicht bevolkt land is met een kolossaal netwerk van spoor- en snelwegen hoop ik toch, dat, als het Nederlandse netwerk van natuurgebieden met behulp van flinke corridors verbonden zal worden met het Europese, er plotseling vroeg of laat weer eens een nog angstige wolf of een zeer voorzichtige lynx opduikt in ons land!

Vriendelijke groet,
Cees van der Meijden

Rewilding Europe

A new beginning. For wildlife. For us.

Le Magnoux

“Er liepen koeien in je tuin”, zo was ongeveer de tekst van de email. Julian had schoon genoeg van het lesgeven. Een huis in Frankrijk was veel goedkoper dan in Engeland. Dus ging hij vervroegd met pensioen, in Frankrijk. Julian en Annet werden onze burens kort nadat wij ons huis in Le Magnoux kochten. In dat gehucht, dertien huizen en twee ruïnes, zijn vier huizen permanent bewoond. Vijf andere, waaronder dat van ons, zijn vakantiehuizen. Le Magnoux, ga het niet zoeken, er zijn er meer dan één, ligt midden in Frankrijk. La France Profonde, het diepe Frankrijk waar zelfs de meeste Fransen nooit zijn geweest. Een golvend landschap met houtwallen langs oneindig veel bestrate en niet bestrate landweggetjes. Tussen de houtwallen akkers met graan, zonnebloemen en koolzaad en weiden met Charolais, witte koeien.

Een Charolais wordt niet oud, een Charolais is er voor de slacht. Meestal lopen er in een wei een stuk of vijftien: moeders, kinderen en één vader. Jonge koeien, dus net als jonge mensen, levendige types. Als je een beetje geduld hebt komt de hele meute aan het hek om je vriendelijk aan te staren. Een relatie uitbouwen tot een warme band lukt niet.

Annet heeft zich inmiddels Frans geleerd en probeert wat bij te verdienen als makelaar. De Engelse pond is ingestort, dus het is opeens niet meer zo goedkoop wonen in Frankrijk. De familie bestaat uit drie personen. Charly is weliswaar een hond maar hij heeft meer te vertellen dan Julian en Annet. Ik was zowat de eerste volwassene die hij leerde kennen na zijn gezinsleden. Charly vreet me dus van pure liefde levend op als ik niet uitkijk.

“Er liepen koeien in je tuin maar Chris heeft ze eruit gejaagd”, dat was wat Annet eigenlijk schreef. Voor een beschrijving van Chris is hier geen plaats. Hier één verhaal van hem. Een broer van hem was aan het rennen langs een kanaal, toen hij werd aangevallen door een hond. De broer pakte de hond aan zijn vel omhoog, beet er stevig in en smet de hond in het kanaal. Uit zo een familie komt Chris.

Maar hoe kwamen die koeien in onze tuin? Het veldje achter ons huis wordt gescheiden van de wei erachter door een schrikdraad uit de eerste helft van de vorige eeuw. De draad is weggeroest tot een nauwelijks zichtbaar draadje, nog niet sterk genoeg om een rozenstruik mee op te binden. De koeien vertellen elkaar hoe je kunt schrikken van schrikdraad en dus blijven ze aan de andere kant.

De enorme oude appelboom naast het schrikdraad, bijna bezweken aan de maretak, liet dit jaar nog één keer zien wat hij kon. Dus lag het gras aan beide kanten van de schrikdraad vol met prachtige rode appels.

Een oude tak velde de schrikdraad bij een storm. Ik denk dat de familie Charolais eerst nog eens rustig heeft overlegd, maar tenslotte besloot het erop te wagen. Men stapte over de restanten schrikdraad om ook aan de andere kant, onze kant, zich te goed te doen aan die heerlijke appels.

Toen wij na Annet's mailtje voor het laatst dit jaar naar Frankrijk gingen, had de boer de koeien al binnen gehaald. Wat jammer dat ik die snoepende kudde niet door mijn tuin heb zien struinen. We konden helaas alleen concluderen dat de familie Charolais de hele tuin op eetbare waar had onderzocht en daarbij sporen, platte zachte bruine sporen, hadden achtergelaten. Het grasveld had op vele plaatsen een alpien karakter gekregen. In de boomgaard hadden de dames peren gevonden, ook lekker. Iemand had de jonge loten van de pas geplante sering opgepeuzeld. De bijna vergane stomp van perzikenboom vol klimop was kaalgevroten en in het enthousiasme omver gelopen. Bloemen van de asters en hortensia's waren opgevroten. Hortensia's? In hortensia's zit een soort drug, hoorde ik. Zou een koe stoned kunnen zijn? Hoe zeg je dat op z'n Frans? Une vache pierrée?

Rob Knoppert

HERSTEL VAN DE NIEUWKUIJKSE WIEL

De Nieuwkuijkse Wiel is nog maar een jong natuurgebied.
De wiel is in 1880 ontstaan na een dijkdoorbraak.

Kijk je naar een luchtfoto uit 1950 dan was de omgeving van de Nieuwkuijkse Wiel een gebied zonder noemenswaardige begroeiing. Echter vanaf de zestiger jaren ontwikkelde het bos zich rondom de wiel. Bos is schitterend, maar voor de waterkwaliteit van de Wiel is het beter dat er niet te veel blad in waait en dat de wind bij het water kan, zodat de waterlagen zich kunnen mengen. De onderste laag met mineralen en de bovenste regenlaag die zuur is. Verder zorgt bos voor weinig warmte en licht. Veel bijzondere oeverplanten verdwenen hierdoor de afgelopen tijd.

De Bosgroep Zuid Nederland heeft de Wiel voor een groot gedeelte hersteld. Op twee plaatsen zijn zichtplekken gemaakt. De bomen zijn hier gekapt en fietsers hebben een mooi uitzicht over het water en belangrijk is dat door deze gaten de wind weer bij het water kan. De oevers zijn afgeplagd en het gagelstruweel is vrijgemaakt van bomen en struiken.

Op vrijdag 8 november, hebben de omwonenden, gemeenteraadsleden, en betrokkenen een rondje Nieuwkuijkse Wiel gemaakt.

Hoe staat de Wiel erbij, nu na een jaar het onderhoud klaar is?

Na het rondje was iedereen het er wel over eens: de Wiel was goed opgeknapt en de natuurwaarden waren hersteld, maar..... hoe nu verder? Wie gaat er de komende tijd voor het onderhoud zorgen?

De gemeente vroeg het aan de Agrarische Natuurvereniging. Zij deden het niet. Vroeg het aan de NMVH. De Landschapsbeheergroep van onze vereniging is momenteel met andere grote projecten bezig (Baardwijkse Overlaat en Heidijk). Wij hebben er ook geen tijd voor. Dus het grootste werk, het verwijderen van de prunus zal in de winterperiode worden gedaan door de buitendienst van de gemeente zelf. Toch gaan wij ook iets doen. Toen wij enkele maanden geleden een wandeling hadden rond de Wiel, viel het Fons Mandigers op dat er langs de oever aan de zuidoost kant bijzondere planten stonden. Kwelminnende planten. Dat is bijzonder, daar moeten we zuinig op zijn. Hoe? Door met de bosmaaier de nieuwe bosopslag kort te houden.

Verder lijkt het ons erg interessant om de planten hier te inventariseren en dan tegelijk de planten in het gagelstruweel mee te tellen.

Wellicht dat onze eigen plantengroep interesse heeft om hier aan mee te werken.

Het gagelstruweel is te zien rechts op de foto in het water. Heel die lob is gagel. Een stuk gagel van deze omvang is zeldzaam.

Dus voorkomen moet worden dat wilg en els weer bezit gaan nemen van dit stuk. Nou de zorg voor dit stuk gagel nemen we op ons. Al met al zijn we hier een dagdeel per jaar aan kwijt. Dat kan er nog wel bij. Op de bijgaande foto zien we aan de voorzijde rechts naast de huizen de doorkijk. De foto is gemaakt door "Luchtsteun Nederland".

De Nieuwkuijke Wiel een mooi natuurgebied in onze gemeente en zeer zeker de moeite waard om eens rond te wandelen.

Joost van Balkom

EKO-TELLINGEN

Ekotellingen: de meeste biologische producten bij Jumbo

De Jumbo in Drunen heeft met 242 producten in de gemeente Heusden de meeste biologische producten met ekokeurmerk in de aanbieding!

Dat blijkt uit tellingen van Milieudefensie. Zij organiseerde deze tellingen voor de zestiende keer: dus al vanaf 1998.

Milieudefensie heeft besloten te stoppen met de ekotellingen.

De verkoop van biologische producten is langzaam maar zeker zo gestegen, dat de tellingen (om aandacht te vragen voor deze producten) overbodig zijn geworden.

Verdere resultaten zijn:

- de Jumbo in Vlijmen	240 producten
- Albert Heijn in Drunen	240 producten
- Coöp in Heusden	154 producten
- Em - Té in Vlijmen	142 producten
- Em - Té in Drunen	116 producten
- de Lidl in Drunen	16 producten
- de Aldi in Vlijmen	13 producten
- de Aldi in Drunen	12 producten

Ook het aantal fair trade producten is geteld.

Deze komen beduidend minder in de schappen voor, maar het aantal is wel stijgend.

Van Herpt uit Drunen is geen supermarkt en is niet in deze tellingen opgenomen. Zij verkopen ongetwijfeld veruit de meeste biologische producten!

Kijk voor meer informatie op: www.ekotellingen.nl

INTERVIEW

Interview met wethouder Margo Mulder

“Duurzame energie voor iedereen”

Heusden krijgt op niet al te lange termijn een eigen Lokale Duurzame Energie Coöperatie (LDEC). De voorbereidingen daarvoor zijn in volle gang. De coöperatie hoopt binnen drie jaar 1000 leden te hebben. De gemeente Heusden is “anjager van het project”. Wethouder Margo Mulder, met ambtelijke ondersteuning door Saskia Duives, licht een tipje van de sluier op.

De gemeente Heusden is één van de zes deelnemers aan het project met de naam: ‘Het Groene Woud energiecoöperaties’. De andere gemeentes zijn: Boxtel, Oisterwijk, Vught, Sint-Oedenrode en Schijndel. Het is een

samenwerkingsverband met de bedoeling om groene energie af te nemen van bij voorkeur een lokale energieleverancier, waardoor de leden van de coöperaties tegen een concurrerend tarief groen gas en groene elektriciteit kunnen betrekken. Ook verduurzaming en vergroening van het landschap, energiebesparing en gezamenlijke inkoop van bijvoorbeeld zonnepanelen zijn actiepunten van de coöperaties.

Restwarmte

Het project heeft al enkele jaren aan voorbereiding achter de rug. In het plan wordt steeds gesproken over ‘hernieuwbare energie’. Geen aanspreekbare term die de mensen over de streep trekt om lid van de coöperatie te worden. Wethouder Mulder: “Die term komt uit het projectplan dat bedoeld was om Europese subsidie binnen te halen, maar die term gaan we niet gebruiken. Het gaat om duurzame energie, want de fossiele brandstoffen raken op. Een goed voorbeeld van duurzame energie is bijvoorbeeld warmtekrachtkoppeling (WKK), waarbij de restwarmte nuttig wordt gebruikt.” Kunt u enkele voorbeelden geven? “Neem de metaal- en agrarische bedrijven in onze gemeente, die hebben restwarmte over. Heusden heeft nog best een grote agrarische sector. In de glastuinbouw wordt ontzettend veel energie verbruikt, maar ook weer ‘teruggewonnen’. Het is een grote factor in het productieproces, waarbij vraag en aanbod niet altijd met elkaar in overeenstemming zijn.”

Morele duurzame maatlat

Werkt de coöperatie alleen samen met bedrijven die duurzaam produceren? Een tuinderij bijvoorbeeld heeft restwarmte, maar produceert in dit geval niet duurzaam; maakt gebruik van bestrijdingsmiddelen. “Het wordt lastig als we alle leden van de coöperatie langs de morele duurzame meetlat gaan leggen. Zover moet je niet gaan. Het is wenselijk dat er geen bestrijdingsmiddelen worden gebruikt. We gaan er vanuit dat de coöperatie bedrijven enthousiasmeert om ook op een andere manier met duurzaamheid aan de slag te gaan, bijvoorbeeld met isoleren, energiebesparing of duurzaam produceren. We noemen het een lokale duurzame energiecoöperatie, met het accent op energie, anders zou het een lokale duurzame coöperatie heten.”

Windenergie

De gemeente Heusden is een middelgrote gemeente in Noord-Brabant met een oppervlakte van 7800 hectare en rondom een dijkenring. Genoeg wind dus. U hebt in het Brabants Dagblad gezegd dat de Heusdense coöperatie zich vooralsnog zal richten op zonne-energie en niet op windenergie, onder andere vanwege provinciale regels. Daar laat u toch een kans liggen. Windenergie is veel goedkoper.

In buurgemeenten Den Bosch en Waalwijk krijgen ze het wel voor elkaar om windmolens te plaatsen. “We laten het ook niet liggen. Uit ervaringen van andere coöperaties weten we dat zonne-energie winst oplevert die je het eerste kunt behalen. In Heusden is windenergie wat lastiger, omdat het buitengebied vaak een natuurbeschermende status heeft. Maar het is niet onmogelijk en we zijn er ook mee bezig, maar het rendeert pas bij een hogere molen. Als dat het geval is, dan komt de provincie aan bod.”

Van en door leden

Voor de Heusdenaar is de oprichting van de lokale energiecoöperatie van belang. Gezamenlijk, dus lokale overheid, bedrijfsleven, dienstverlenende verenigingen en inwoners pakken dit initiatief op en gaan het uitvoeren. De coöperatie heeft voordelen voor zowel het duurzame leefmilieu als de portemonnee, met korte lijnen tussen de producent van groene energie en consument. Dat lokale aspect is van groot belang. “Belangrijk daarbij is dat we niet van bovenaf gaan opleggen dat er een coöperatie moet komen. Dat werkt niet. Het wordt iets van en door leden. Het enige wat de gemeente doet, is het proces aanjagen, net als ieder ander lid. Als lokale overheid kun je wel zaken faciliteren, maar de inspiratie en het enthousiasme moet door de partners zelf gedragen worden. We staan nog aan het begin van het proces, maar de mensen die het hart op de groene plek hebben, zitten intussen allemaal aan de gesprekstafel. Met het uitgangspunt dat duurzame energie voor iedereen bereikbaar moet zijn.”

Crowdfunding

Hoe visualiseer je een energiecoöperatie? “Een duurzame energiecoöperatie is een juridische entiteit, een vereniging waar mensen lid van zijn. Omdat het een juridische entiteit is, kan het allerlei dingen organiseren.”

Stel dat een voetbalvereniging in onze gemeente zonnepanelen op het clubgebouw wil, maar een bestuur heeft dat de afschrijvingstermijn van 17 jaar te lang vindt. Met een investering via de lokale energiecoöperatie kan de afschrijving teruggebracht worden naar een termijn van 5 á 8 jaar, crowdfunding dus. Dankzij de Europese subsidie voor dit project kunnen we deskundigheid inhuren, die gaat zoeken naar wat verstandig en handig is, waar belastingvoordelen te halen zijn, subsidies aangevraagd kunnen worden. Je moet het zien als een vereniging van eigenaren die gezamenlijk investeringen doen.

Postcoderoos

De postcoderoos gaat volgens de wethouder belangrijk worden bij het opzetten van lokale initiatieven. Een postcoderoos bestaat uit een gebied met een viercijferige postcode plus aangrenzende postcodes. De postcoderoos is bedacht door de overheid en komt uit het onlangs gesloten energieakkoord.

Kleinverbruikers die in coöperatief verband duurzame energie opwekken én in de postcoderoos rondom de betreffende duurzame-energie-installatie wonen, krijgen een korting op de energiebelasting voor ieder opgewekt kWh. Bijvoorbeeld mensen zonder goed dak kunnen dus voortaan hun zonnepanelen in een aangrenzend postcodegebied plaatsen. “Dan wordt er vóór de meter afgerekend”, zegt de wethouder.

Publieksavond

Momenteel is de Heusdense initiatiefgroep druk bezig met de voorbereidingen van de officiële oprichting van de coöperatie. De samenstelling van de groep is zeer divers en loopt uiteen van Scala, Woonveste, ZLTO, Heusdens Bedrijvenplatform, Rabobank, individuele bedrijven, sportverenigingen, de Agrarische Natuur Vereniging tot de natuur- en milieuvereniging. “We hebben al voorlichting gegeven bij het Heusdens Bedrijven Platform. Zonder vraag geen aanbod.

In de gemeente Dongen is een werkgroep van ondernemers die samen aanbod en vraag op elkaar afstemmen en met concrete aanbiedingen komen. Doel van de LDEC daar is mede om het geld in de lokale gemeenschap te houden, goed voor de lokale economie, het werk dat lokaal blijft en voor het waarborgen van de kwaliteit. Voor het Dongense model is software ontwikkeld, die één op één bruikbaar is voor de gemeente Heusden.”

Begin februari wordt er een publieksavond gehouden. “We verwachten veel mensen, die aan de hand van verschillende thema’s met elkaar van gedachten gaan wisselen. Rond de zomer kan de oprichting dan een feit zijn en kunnen er projecten van start gaan.”

Gemeenteraadsverkiezing

De gemeente heeft een voorbeeldfunctie. In maart zijn de gemeenteraadsverkiezingen. Komt uw partij, de PvdA, met een verkiezingsprogramma waarin de plannen met onderbouwing voor actieve deelname van de gemeente aan de lokale coöperatie staan? “Ons verkiezingsprogramma is nog in de maak. De leden bepalen wat er in komt te staan en zijn doorgaans inhoudelijk heel sterk betrokken bij het thema Duurzame Energie. Ik weet bijna zeker dat er over de lokale energiecoöperatie iets in het verkiezingsprogramma wordt opgenomen.”

Tekst RC Schalken, foto's Ad van Kessel

ETENTJE VOOR ACTIEVE LEDEN

Een vereniging als de onze drijft op actieve leden. Vele leden zetten zich, vaak al jarenlang, op een belangeloze wijze in.

Het bestuur vond het tijd hen eens op een informele wijze te bedanken voor deze fantastische inzet, en nodigde hen daarom uit voor een wandeling en een buffet. Ongeveer 25 leden hadden zich aangemeld.

Op een prachtige september middag werd begonnen met een kop koffie met koek op het terras van de Emma molen van Cees en Petra van Buul in Nieuwkuijk. Vervolgens verzorgde Peter van de Velden een interessante wandeling van de molen naar het Nieuwkuikse Wiel.

Na de aanpak door de gemeente ziet het Wiel er ineens heel anders uit. Veel bomen zijn weg, waardoor heel andere plantensoorten weer een kans krijgen. (Inmiddels is besloten dat de werkgroep natuurbeheer van onze vereniging het gageelstruweel en de zuidoostoever gaat onderhouden.)

Bij terugkomst in de molen stond er een buffet klaar. Dat smaakte uitstekend, zeker ook na de uren in de buitenlucht. Het was nog lang gezellig in de molen.

En zoals altijd weer uitstekend georganiseerd door Marian en Noor.
Harry Nijenstein

GEDICHTEN

Schuttersbomen

*Metalen masten
die als blinden tasten
in de grijze wolkenlucht*

Winter

*Sneeuw dekt de daken
zonder geluid te maken
zonder het geringst gerucht*

Sneeuw

*Witte wallen rond
de witgedaakte veste
wit, wit, nog witter...*

Tegenstelling

*De zwarte merel
tussen besneeuwde takken
ontroerend contrast*

Wit

*Een deken van sneeuw
manestrallen in mijn tuin
nog witter de nacht*

Oorstillend

*Huizen dommelend
onder een witte deken
ik hoor de stilte*

Ontwaken op 1 januari

*Nieuwjaarsdag oogt grauw
ziet vuil van wegs meltend sneeuw,
versleten begin*

Henk Dame

REPAIR CAFÉ

Het Repair Café op de Heusdense radio!

Donderdag 14 november was Noor Peters te gast bij "Effekes Buurten", een wekelijks radioprogramma van de HTR.

Zij was daar de gast van Marlia Kuijpers, die zich goed had voorbereid op het onderwerp.

De ontstaansgeschiedenis van het Repair Café - landelijk en ook in Heusden als onderdeel van de commissie duurzaamheid van de Natuur- en Milieuvereniging gemeente Heusden - kwamen ter sprake. Het doel van een Repair Café, de geweldige medewerking van ContourdeTwern die de Stulp ter beschikking stelt, de grote groep enthousiaste vrijwilligers.....

Het was goede reclame voor een mooi initiatief.

Het programma werd toepasselijk afgesloten met de oude hit van Edith Piaf: non, je ne regrette rien.....!

Na te luisteren bij www.htrmedia.nl → radio gemist → efkes buurten (tweede uur) van 14 november.

Waarschijnlijk is het Repair Café in januari te gast bij de HTR televisie.

NATUURLIJK OP DE SITE

Natuurlijk op de site!

Sinds kort staan alle uitgaven van Natuurlijk op de site.

In de eerste twee jaren heette het blad nog anders, en kwam het uit in A4-formaat, vanaf 1984 op het huidige A5-formaat.

Het aantal nummers per jaar was in het begin nog twee; vanaf 1988 zaten we al op de vier per jaar die er nu nog zijn.

Vanaf juni 2011 de originelen met foto's in kleur. Van voor die tijd scans in zwart/wit.

We zijn er niet helemaal zeker van dat echt alle uitgaven op de site staan.

Waarschijnlijk ontbreken er twee uitgaven: die van december 1994 en die van juni 1996. Als iemand die nog heeft, laat het dan even weten. Het kan ook zijn dat deze niet gemaakt zijn; zo ja, laat het dan ook even weten.

Verder ontbreken van vier uitgaven een aantal pagina's:

- Augustus 1984: pag 3+4 en 21+22
- Februari 1985: pag 3+4 en 17+18
- Maart 1990: pag 12+13
- Maart 1997: pag 25+26

Als iemand die deze uitgaven nog met deze pagina's heeft, dan zou ik ze graag ontvangen om te scannen.

(Mag je natuurlijk ook zelf doen als je daartoe in de gelegenheid bent.)

De redactie merkt dat de behoefte aan digitaal nieuws toeneemt. Steeds vaker is er nieuws dat geen drie maanden kan wachten op publicatie. Soms omdat een aangekondigde activiteit dan al weer geweest is; soms om een onderwerp dan al weer uit de actualiteit verdwenen is.

Daarom is het plan opgevat om de frequentie van de papieren Natuurlijk terug te brengen van vier naar drie uitgaven per jaar.

En tegelijkertijd een digitale Natuurlijk-Nieuws in het leven te roepen. Deze Natuurlijk-Nieuws zal aankondigingen, en korte en actuele stukken bevatten. Vaak met doorklikmogelijkheden.

De redactie is nog op zoek naar versterking. Heb je interesse? Laat het dan even weten!

Harry Nijenstein

WEBSITE

Nieuw op onze website

Zoals u elders al heeft kunnen lezen staan alle uitgaven van Natuurlijk inmiddels op de site. Weer een reden om uw papieren abonnement om te zetten in een digitaal. Geef aan pr@natuurenmilieuheusden.nl door als u ook deze extra bijdrage aan het milieu wilt leveren.

Aan de fotogalerij (knop rechts in de bovenbalk op de site) is een rubriek 'Verenigingsactiviteiten' toegevoegd. Hierin foto's van verschillende verenigingsactiviteiten die teruggaan tot 2005. In totaal staan er al 772 foto's in de galerij. De meeste van de verschillende natuurgebieden in de gemeente. Heeft u nog interessante foto's, stuur ze dan naar anja.kleijn@gmail.com.

Onder de knop 'Natuureducatie' in het linkermenu vindt onder het item 'Ommetjes en Wandelingen' en beschrijving van de twee Ommetjes in onze gemeente, en van onze eigen wandeling in de Baardwijkse Overlaat. Daarnaast ook links naar informatie over wandelingen in de Duinen en rond Heusden. Om er ook zonder gids eens op uit te trekken.

Harry Nijenstein

Natuur- en Milieuvereniging gemeente Heusden

ONKRUIDBESTRIJDING IN HEUSDEN WORDT DUURZAMER

Gebruik

Het onkruidbestrijdingsmiddel Roundup (werkzame stof: glyfosaat) is wereldwijd het meest gebruikte middel tegen onkruid. Ook in Nederland is glyfosaat het meest gebruikte onkruidbestrijdingsmiddel, zowel in land- en tuinbouw, door overheden als door particulieren.

In Europa wordt glyfosaat veel gebruikt door boeren om onkruid uit velden te verwijderen voorafgaand aan het planten of ontkiemen van de zaden. Het wordt ook veelvuldig toegepast om gewassen uit te drogen voorafgaand aan de oogst, zoals bij granen, koolzaad en maïs. In de rest van de wereld wordt glyfosaat op grote schaal als onkruidbestrijdingsmiddel op genetisch gemodificeerde gewassen gebruikt.

Het is de meest gebruikte herbicide in Nederland en het gebruik neemt ieder jaar toe, ook in de rest van Europa. Waar het gebruik van andere bestrijdingsmiddelen afneemt, is het gebruik van glyfosaat tussen 1995 en 2010 verdubbeld.

Gevolgen

Blootstelling van burgers aan het middel

Bestrijdingsmiddelen zijn milieuvreemde stoffen die ook effecten kunnen hebben op de gezondheid van de mens. In dat opzicht moet de aanwezigheid van (resten van) bestrijdingsmiddelen in de openbare ruimten van steden en dorpen worden voorkomen, voor de veiligheid van bijvoorbeeld spelende kinderen.

Bij de toelating van middelen wordt niet gekeken naar de effecten van gelijktijdige blootstelling aan verschillende middelen. Verder is onduidelijk of er schadelijke effecten voor de mens zullen optreden bij herhaalde of langdurige blootstelling, zelfs bij hele lage concentraties van dit middel in het menselijk lichaam. Reden genoeg voor de voedsel- en warenautoriteit om te testen hoeveel van dit gif in ons voedsel zit, volgens Miliedefensie.

Verontreiniging van oppervlaktewater

De gebruikte hoeveelheid bestrijdingsmiddelen op verhardingen bedraagt naar schatting slechts 1 tot 2% van het gebruik van de totale hoeveelheid in Nederland gewasbeschermingsmiddelen in de landbouw, terwijl de emissie van chemische bestrijdingsmiddelen naar het oppervlaktewater voor beide sectoren vrijwel even groot is. De oorzaak hiervan is het grote verschil in het emissiepercentage. Het gebruik van bestrijdingsmiddelen op verhardingen is met name een probleem voor de drinkwater bereiding.

Glyfosaat overschrijdt in Nederland de KRW-normen (Kader Richtlijn Water) en MTR-normen (Maximaal Toelaatbaar Risico).

De drinkwaternormen worden erg vaak overschreden. Glyfosaat (en haar persistente afbraakproduct AMPA) is al jaren probleemstof nummer één bij drinkwaterwinning uit de Maas. Afspoeling vanaf verhardingen is daarbij een belangrijke oorzaak.

Vanaf 2001 is een toename van de concentratie glyfosaat (het meestgebruikte bestrijdingsmiddel op verhardingen) in het oppervlaktewater waar te nemen. Een sterke toename is ook geconstateerd bij de innamepunten voor drinkwaterbereiding uit de Maas.

De gemeente Heusden grenst aan de Maas. De bestrijdingsmiddelen komen gedeeltelijk in die rivier terecht en veroorzaken problemen bij de drinkwaterbereiding. Heusden wentelt de besparing op de onkruidbestrijding daarmee af op de waterzuivering. Want die zuiveringen moeten aanzienlijk meer kosten maken om bestrijdingsmiddelen uit te filteren.

Hoge concentraties glyfosaat kunnen verder leiden tot nadelige gevolgen voor de in lokale gemeentelijke wateren levende organismen. Deze risico's voor het oppervlaktewater worden nog eens verergerd door de afkoppeling van de regenwaterafvoer van het riool. Hierdoor gaan de afgespoelde middelen rechtstreeks het oppervlaktewater in.

Resistentie-ontwikkeling

Door jaar op jaar gebruik van glyfosaat ontstaat resistentie bij onkruiden. Gevolg is dat steeds meer middel nodig is. Niet-chemische methodes kunnen ook tot gevolg hebben dat bepaalde onkruiden meer op de voorgrond treden. Elke methode is minder effectief tegen bepaalde soorten onkruiden. Daarom moet gestreefd worden naar afwisseling van methodes.

Alternatieven

Alternatieven - algemeen

Elk van de technieken, chemisch of alternatief, kent zijn beperkingen. Een inzet gebaseerd op basis van slechts één techniek is daarom niet effectief. Daarom is het het best om methodes af te wisselen. Op de langere termijn is dat de beste en dus meest duurzame aanpak. In de praktijk worden de mogelijkheden van effectieve combinaties nog onvoldoende benut.

Uit een LCA-studie van de WUR kwam naar voren dat chemische onkruidbestrijding duurzamer was dan de alternatieven. Hierbij zijn echter de volgende kanttekeningen door de onderzoekers zelf gemaakt:

Een LCA kijkt niet naar lokale effecten. Een hoge glyfosaatconcentratie in een sloot naast een verharding vlak na chemische onkruidbestrijding kan lokaal schade voor organismen veroorzaken.

Een LCA kan niet voorspellen of ergens drinkwaternormen overschreden worden. Het toetsen van normen past niet in de algemene LCA aanpak.

Vanwege bovengenoemde beperkingen kan LCA nooit de enige methode zijn om de duurzaamheid van onkruidbestrijdingsmethodes te beoordelen. Naast LCA is voor onkruidbestrijding onder andere een (locatiespecifieke) risk assessment voor de emissie van chemicaliën relevant.

Al met al voldoende reden om verder te kijken dan alleen naar deze LCA-studie.

Alternatieven in bestaande situaties

Tot voor kort heette de kwaliteit van niet-chemische technieken onder de maat te zijn. Het werken met beeldbestekken én de innovatie van een aantal technieken hebben hierin verandering gebracht. Het is ook moeilijker geworden om met glyfosaat kwaliteit te behalen door de strenge regels: er mogen maximaal twee spuittrondes zijn, waarbij de hoeveelheid glyfosaat aan maxima zijn gebonden.

Uit een vergelijkend onderzoek in drie Nederlandse gemeenten blijkt dat verhardingen net zo schoon worden door ze zonder chemie te bestrijden als wanneer de DOB-methode wordt toegepast. Het onderzoek vond plaats in het kader van het project Schoon Water voor Brabant. De Brabantse gemeenten Helmond en Someren en de Gelderse gemeente Duiven zijn in 2012 een jaar lang onder de loep genomen. Hieruit blijkt dat de chemievrije methoden zoals heet water en hete lucht dezelfde en vaak zelfs betere kwaliteit opleveren dan wanneer er glyfosaat wordt toegepast.

Aandachtspunten bij het ontwerp van verhardingen

In de ontwerpfase is het belangrijk goed na te denken over de schaal, maatvoering en functionaliteit van de verharding. Is een verharding echt noodzakelijk of kan bijvoorbeeld ook worden volstaan met een groenstrook. Als gekozen wordt voor verharding dan dient het gebruik en de verharding goed op elkaar te worden afgestemd.

In de aanlegfase is het vervolgens van belang de verharding op zodanige wijze aan te leggen dat onkruid zo weinig mogelijk kans krijgt om te groeien. Belangrijke aspecten hierbij zijn bijvoorbeeld de keuze van de gebruikte materialen (b.v. bestratingen met onkruidwerende voeg) en het zoveel mogelijk vermijden van obstakels.

Uit het kostenonderzoek is gebleken dat het nemen van preventie maatregelen bij het ontwerp- en de aanlegfase goede mogelijkheden bieden voor kostenbesparingen op de langere termijn. Deze kostenbesparing komt tot stand doordat bij aandacht voor preventie bij ontwerp en aanleg grote besparing zijn te behalen bij de latere onkruidbestrijding. Het gaat hier enerzijds om het voorkomen van onkruidgroei waardoor bestrijding niet nodig is en anderzijds om eenvoudiger en dus goedkoper uit te voeren onkruidbeheer.

Daarnaast levert het nemen van de juiste preventie maatregelen een beter straatbeeld op en zal het leiden tot minder onveilige situaties.

Recente ontwikkelingen

Op 3 september jl heeft Staatssecretaris Mansveld van Infrastructuur en Milieu nieuwe plannen naar de Tweede Kamer gestuurd.

Daarin geeft zij aan haar plannen tot terugdringen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen aan te scherpen. Deze aanscherping leidt tot het volgende tijdspad: professioneel gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op verhardingen zal verboden worden in 2015. Ook het particulier gebruik zal in 2015 verboden worden. Professioneel gebruik op sport- en recreatieterreinen en op overige terreinen zal per 2017 verboden worden.

Omdat deze aanscherping op verzoek van de Kamer plaatsvindt, zal deze zeer waarschijnlijk ook zo ingevoerd gaan worden. Dit betekent dat gemeentes al op korte termijn op zoek zullen moeten naar alternatieven voor het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.

Het College van de gemeente Heusden heeft inmiddels voorgesteld over te gaan tot niet-chemische onkruidbestrijding op verhardingen. Dat voorstel zal zeer waarschijnlijk door de gemeenteraad worden/zijn overgenomen op 16 december.

Afkortingen

CLM: Centrum Landbouw en Milieu

DOB: Duurzaam OnkruidBeheer

LCA: Life Cycle Assessment

NMVH: Natuur- en Milieuvereniging gemeente Heusden

WUR: Wageningen University and Research

Bronnen

Zie

http://www.natuurenmilieuheusden.nl/nl/duurzaamheid/PDF/0%20Onkruidbestrijding%20in%20Heusden_site.pdf

Harry Nijenstein

OPENING BRABANTS VRIJWILLIGERSSEIZOEN

Opening Brabants Vrijwilligersseizoen in de Westhoek in Drunen

Afgelopen 5 oktober vond de jaarlijkse opening van het vrijwilligersseizoen landschapsbeheer plaats.

Deze keer was de Natuur- en Milieuvereniging gemeente Heusden de gastheer. De zaal van cafe de Westhoek was afgeladen vol. Ruim 140 Brabantse vrijwilligers waren naar Drunen gekomen om de opening bij te wonen.

Na een inleidend woordje van de directeur van het Brabants Landschap Jan Baan, hield Margo Mulder, wethouder van de gemeente Heusden een goed betoog met mooie beelden over de betekenis van een waardevol landschap en de rol van de vrijwilligers daarbij.

Na Margo was het de beurt aan ondergetekende om middels een powerpoint te vertellen over de werkzaamheden en de activiteiten van de NMVH.

Vervolgens hield Kars Veling van de Vlinderstichting een boeiend verhaal over vlinders en wat de landschapsbeheerders voor deze soort zouden kunnen betekenen. Een van de meest opvallende uitspraken van Kars, die ik niet snel zal vergeten, was: "Landschapsbeheer is vermoorden " , Klopt! Hij bedoelt hiermee dat wanneer je maait en je voert het maaisel af je ook de poppen van de vlinders meeneemt. Maar doe je het niet dan zal de biotoop veranderen en ben je ook je vlinders kwijt.

Conclusie: Maai een deel en laat een deel staan.

Dit geldt voor alle activiteiten. Dun een deel van het bos, hak een deel van de houtwal, maai een gedeelte van een ruigte. En na een jaar een ander gedeelte. Zo houd je altijd de soorten over.

Na Kars, vertelde Emiel Rijken van het Brabants Landschap, over de uitkomsten van de gehouden enquête onder de vrijwilligers.

Na de lunch volgde de excursie in " het veld". We hadden er mooi weer op en met zo'n draagbare microfoon kan je je zelfs voor 140 mensen verstaanbaar maken. Direct vanuit de Westhoek, liepen we de natuurgebieden van de Baardwijkse Overlaat in. Via de dijk naar het Vlinderveld, naar de Ottershoek, naar het kanaal en via de Lange Wiel terug naar de Westhoek. Op het terras van dit café werd onder het genot van een Trappist nagepraat en contacten gelegd. Veel mensen wilden met hun eigen vereniging nog eens terugkomen voor een wandeling door het mooie gebied van de Baardwijkse Overlaat.

We kunnen terugkijken op een mooie dag!

Joost van Balkom

REPAIR CAFÉ

verslag derde Repair Café

Ook tijdens het derde Repair Café, op 31 oktober jl., was het weer volle bak in de Stulp in Drunen.

Gelukkig konden we deze keer, dankzij de medewerking van Countour/deTwern, gratis, gebruik maken van twee naast elkaar liggende ruimtes. De ene ruimte werd gebruikt voor het inschrijven van de bezoekers en hun kapotte spullen en voor de reparateurs van kleding. De andere ruimte was in gebruik door alle andere reparateurs. Het was een gezellige drukte met veel tevreden bezoekers.

Deze avond, naast veel kapotte apparaten, ook enkele fietsen met allerlei kleine mankementen: niet werkende verlichting, een lekke band, een stroef lopend tandwiel etc. De leerreparateur kwam ook in actie, hij maakte vakkundige de leren hengsels weer aan een reistas.

Helaas moesten we ook een aantal mensen naar huis sturen met hun niet meer werkende apparaten, met name een aantal defecte cd-spelers, een printer en een stofzuiger bleken niet meer te repareren. Toch gingen ook deze bezoekers tevreden naar huis. Zij weten nu dat hun apparaat echt niet meer te repareren is.

Na afloop hebben we met alle vrijwillige reparateurs nog nagepraat aan de bar onder het genot van een drankje.

Het volgende Repair Café vindt plaats op donderdagavond
30 januari van 19.00 – 21.00 uur
in de Stulp in Drunen.

U kunt daar dan weer terecht met uw kapotte spullen. Deskundige, vrijwillige, reparateurs op allerlei gebied: elektrisch, mechanisch, hout, leer, kleding, fietsen, meubels, speelgoed, serviesgoed, computers, etc., staan dan weer klaar om samen met u te kijken of uw meegebrachte spulletjes nog gerepareerd kunnen worden.

De volgende Repair Café's kunt u alvast in uw agenda noteren: donderdagavond 10 april, 12 juni, 28 augustus, 9 oktober en 13 november.

Marian van der Linden
mede namens Noor Peters en Norbert Luyten, organisatoren van het Repair Café
Zie voor meer info: www.repaircafe.nl/heusden

VACATURES

Bestuurslid Ruimtelijke Ordening

Het bestuur streeft er naar dat de werkgroep Ruimtelijke Ordening zitting in het bestuur vertegenwoordigd is.

De Werkgroep tracht door beleidsbeïnvloeding, door indienen van bezwaarschriften en zienswijzen, door persberichten en door deelname in adviesgroepen de cultuurhistorische, natuurwetenschappelijke- en landschappelijke waarden en de kwaliteit van een gezond milieu te behouden en/of te herstellen.

De werkgroep werkt op dit moment onder andere aan:

- Bestemmingsplan Buitengebied
- Bestemmingsplan VAL BV
- Gebiedsversterking Oostelijke Langstraat (GOL)
- Poort van Heusden
- De werkgroep vergadert eens per maand.

Heb je belangstelling voor deelname aan de werkgroep en aan deze in het bestuur te vertegenwoordigen? Laat het weten aan een bestuurslid!

Bestuurslid Natuurstudie

Veel leden van de vereniging houden zich bezig met het verzamelen van gegevens, bijvoorbeeld van planten, libellen, vogels, en nog veel meer diergroepen. Ook landschappelijke en cultuurhistorische waarden worden geïnventariseerd. Belangrijk is dat de gegevens per gebied verzameld en goed gearhiveerd worden!

De inventarisatiegegevens worden gebruikt voor adviezen in functie van beheer en beleid door de werkgroep Ruimtelijke Ordening, maar ook voor het bepalen van de effectiviteit van bijvoorbeeld Natuurbeheer.

Het bestuur zoekt iemand die vanuit het bestuur er voor zorgt dat deze gegevens in bruikbaar format beschikbaar komen voor onze website en voor werkgroepen als Ruimtelijke Ordening en Natuurbeheer.

Ondersteuning PR en website

De PR werkgroep treedt op als redactie van Natuurlijk en van de website, en probeert deze waar mogelijk te vertalen in persberichten. Verder organiseert zij wandelingen, lezingen en ledenvergaderingen. En zorgt ze voor het uitreiken van de Wijze Uil.

Heb je interesse in één of meer van deze activiteiten, laat het dan weten aan Noor of Harry.

VALERIANELLA LOCUSTA

Deze plant gebruiken we in het najaar en winter als verse bladgroente en is beter bekend als veldsla.

Minder bekend is dat hij ook als wilde plant vrij algemeen voorkomt.

In tegenstelling tot de veldsla die we eten, zullen we deze tijd van het jaar veel moeite moeten doen om de plantjes te vinden en te herkennen. Ook al weten we waar ze moeten staan.

De zaadjes kiemen in het najaar en het zijn dus nog onherkenbare kleine plantjes. In het voorjaar zet de groei echt in om dan in april en mei met veel kleine lichtblauwe bloemetjes te bloeien.

De plant is eenjarig en sterft dan ook na de zaadvorming af.

Gewone veldsla is in Nederland vrij algemeen in de streek bij de grote rivieren.

Hij groeit voornamelijk op open plaatsen van dijkwaluds en wegbermen. Hij heeft een voorkeur voor voedzame, zandig kleiige, niet al te droge grond, maar groeit ook wel op stenige ondergrond.

Veldsla komt vaak samen voor met zandraket, veldereprijs, ruw vergeetmijnietje en vroegeling.

In Heusden staat deze plant o.a. vrij veel op de wallen van de vesting.

Dit doet recht aan de vroeger gangbare benaming bastiongroen.

Namens de plantenwerkgroep
Cokkie de Hart-Segeler

VLINDERINVENTARISATIE OP HET VLINDERVELD IN DRUNEN

Het Vlinderveld (het voormalig zanddepot naast de Afgraving) is gelegen aan de Kanaalweg in Drunen, in het gebied "De Baardwijkse Overlaat".

Jarenlang is het gebied een opslagplaats voor zand geweest. Toen het zanddepot verplaatst werd, hebben de Natuurvereniging en de gemeente Heusden het gebied omgevormd naar natuurgebied.

Het Vlinderveld is eigendom van de gemeente Heusden, het beheer wordt uitgevoerd door de landschapsgroep van de Natuur- en Milieuvereniging gemeente Heusden. De grootte van het Vlinderveld is 3 hectare. Het Vlinderveld bestaat uit enkele houtwallen, drie poelen, een berkenbos en een centraal veld met daarin verschillende kruiden.

Om in de zomermaanden voldoende nectar voor bijen, hommels en andere insecten te hebben zijn enkele lindes, acacia's en zoete kersen aangeplant.

In 2013 is het gebied 27 maal geïnventariseerd op dagvlinders
De vlinders die in 2013 op het Vlinderveld het meest zijn gezien:

1. Icarusblauwtje	337	(47) waarnemingen
2. Zwartsprietdikkopje	43	(23) waarnemingen
3. Oranje Zandoogje	36	(34) waarnemingen
4. Bont Zandoogje	34	(33) waarnemingen
5. Kleine Vuurvlinder	19	(41) waarnemingen

Tussen haakjes de waarnemingen uit 2012.

2013 is landelijk een goed vlinderjaar geweest. Het weer was voor de vlinders in het voorjaar erg slecht, maar de zomermaanden waren erg goed.

Gekeken naar het aantal bezoeken en de geziene aantallen blijkt dat het Icarusblauwtje het dit jaar enorm goed heeft gedaan. Deze blauwe vlinder heeft in twee generaties gevlogen. Vooral de 2^e generatie in augustus was in een groot aantal. Ook het Zwartsprietdikkopje vloog beter dan het jaar ervoor.

De toptijd van de vlinders is de maand augustus geweest.

Tijdens de inventarisatie werden niet alleen de vlinders geteld, maar eens per maand werd er ook gekeken welke nectarplanten er bloeiden.

De meeste vlinders vlogen in de bloemrijke randen van het gebied. Dit waren de delen rond de poelen, het zgn. parkeerterreintje langs de Kanaalweg en het deel wat twee jaar geleden is ingezaaid als vlinderstuk.

De kleine vuurvlinder heeft open zandige stukken nodig. Dus deze was te vinden in de strook, die bedoeld was als parkeerterreintje.

Het grote centrale deel wordt minder bevlogen. Dit komt door het geringe aantal nectarplanten.

Om de vlinderstand te vergroten zou het goed zijn een deel in te zaaien met een vlindermengsel. Daarvoor is een aanvraag ingediend bij Idylle, een project van de Vlinderstichting. Wanneer het project wordt gehonoreerd, wordt voor een periode van 5 jaar een stuk terrein van ca 1 ha ingezaaid met speciaal geselecteerd inheems en streekeigen bloemzaad. Voorwaarde is wel dat het gebied vrij toegankelijk is om er te wandelen en te genieten. Dat is geen probleem.

Niet alleen het Vlinderveld is geïnventariseerd. Ook een deel van de Heidijk, het Kanaaltalud, ons natuurterrein de Ottershoek, de Hooibroeken en het terrein bij P.Smeekens is bekeken. De resultaten van deze inventarisaties staan binnenkort op onze site.

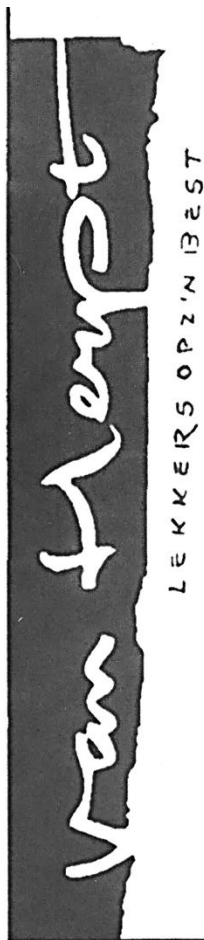
Joost van Balkom

Zonnebloempitten voor de voedertafel.

- Op duurzame wijze geteeld door Fa Valckx, aangesloten bij de stichting Veldleeuwerik, promotor van duurzame akkerbouw;
- Eigen teelt van Nederlandse bodem;
- Op duurzame wijze nagedroogd, daardoor lang te bewaren;
- Op duurzame wijze logistiek verwerkt;
- Bevat ca 5% kaf en daardoor bij uitstek geschikt voor vogels op de voedertafel;
- Ook geschikt voor alle andere die van zonnepitten houden;
- In zakken van 15 Kilo á € 16,50.
- Af te halen in Hedikhuizen na telefonische afspraak via Geert Schalken: 06 12 33 06 13
- Nog meer weten? Google: *firma valckx zonnepitten.*

Biologische voeding.

Homeopathie.

Voedingssupplementen.

Kennis en advies

Dat is wat onze zaak een speciaalzaak maakt!

Van Herpt Specialiteiten & Reform
Grotestraat 134 5151 BN Drunen 0416-372497
www.vanherptdrunen.nl info@vanherptdrunen.nl

BedrijfsHulpVerlening

Chrysantenstraat 41
5151 GD Drunen
tel. 0416 377849
06 52580895

www.jb-bedrijfshulpverlening.nl

Basis BHV • Herhaling BHV • EHBO • Reanimatie
Kinderreanimatie • AED • Kleine blusmiddelen

